

pohledy na básně a matematické slovní úlohy str. 6
děti bahna na youtube str. 8
jak strýček miltie dobýval svět str. 10
dilia to s vámi myslí dobře str. 11
jaro kriplů – literatura profesní specializace str. 12
ladislav selepko a roman kinkor str. 16 a 17
inka machulková a sára vybíralová str. 18 a 19

26/05/2011; 30 Kč

www.itvar.cz

vzpomenu si na něco, co jsem nezažil

ROZHOVOR
S VÍTEM
JANOTOU

foto Jan Horáček. 2011

J. H. Krchovský

*Nebudu sprostý, budu vlídný
a nesnížím se k niveau hovad
– čekám tvůj dopis (už dva týdny...)
abych jej mohl ignorovat*

březen 2010

*Už troubějí... Už troubějí!
to asi nebudou na horách jeleni...
už troubějí, o půltón hlouběji
a já furt nemám to zásadní sdělení*

říjen 2009

(Dvojitě dno, Host, Brno 2010)

Vít Janota (nar. 3. 3. 1970 v Praze) vystudoval fyziku molekulárních struktur na MFF UK, pracuje jako programátor. V nakladatelství *Dauphin* vydal básnické sbírky *K ránu proti nebi* (2002), *Fasování košťat* (2004), *Praha zničená deštěm* (2006), *Miniová pole* (2008) a *Jen třídit odpad nestačí* (2011). K vydání připravuje sbírku poezie pro děti (ukázka viz *Tvar* č. 7/2009).

O návratech

Nedávno minul první máj. Slavils ho tradičně u Máchova jezera? Četls *Máj*?

Samozřejmě! I když tentokrát jsme jeli už v sobotu 30. dubna, protože děti musely v pondělí do školy. Přečetli jsme tedy *Máj* v předvečer, vykoukali se, bouřka byla přímo nad námi, což bylo trochu strašidelné... Ale ráno bylo krásné.

Takže jste četli *Máj* na čarodějnice. Nebylo to tím nějak kontaminované?

Ten den je vždycky nějak poznamenaný, vždycky v ten den nějaké síly vyhrěznou, aspoň mně se to stává. Ale bylo to v mezích normy.

Loni se slavilo máchovské výročí a s všelijakými akcemi se roztrhl pytel. Cos tomu říkal? Dozvěděl ses třeba něco nového z té záplavy máchovských materiálů, uvědomil sis třeba něco?

V podstatě ani ne. Já jsem na Máchu napojen přes 1. máj a to je spojení dost

stabilní. Trošku možná přituhlo v tom, že se s ním člověk neustále potkával v časopisech, občas o něm někdo něco říkal, ale v podstatě mi to nepřišlo nijak významné. Na Máchovy narozeniny se tradičně koná *Den poezie* – toho jsem se účastnil, ale jinak se z tohoto pohledu nic významného nestalo, pořád jsme na tom s Karlem Hynkem stejně.

vzpomenu si na něco, co jsem nezažil

ROZHOVOR S VÍTEM JANOTOU

Máš odezvu i od něj?

To nevím. Ale asi ano – na Máchově jezeře je v tuto dobu vždycky pěkně, lidi tam nejsou...

Jak tě to vlastně napadlo?

V devadesátých letech, to jsme byli studentíci – hodně romantičtí a roztoužení –, zrovna jednoho dost neromantického kamaráda (studoval tuším na ČVUT elektro a hrál se mnou v kapele) napadlo, že bychom tam mohli jet a přečíst *Máj*. Jelo nás tehdy asi deset, další rok méně, ale já se s některými věcmi nerad loučím, takže jsem tam potom jezdil i třeba sám... Pak jsem tam nějaký čas nejezdil, protože jsem měl malé děti, ale před několika lety jsem to obnovil i s nimi. On je to opravdu hezký čas. V létě to tam už asi tak hezké není (to jsem nikdy nezkoušel) – ale na přelomu dubna a května tam není skoro nikdo. Je to vlastně jenom rybník, ale moc hezky položený, na rozdíl od jihočeských rybníků není v rovině, hned kolem jsou kopce. Asi bych to neměl prozrazovat, aby tam lidi pak nezačali houfně jezdit a nezkazili mi to...

Jaké to je, číst tolik let na stejném místě *Máj*? Objevuješ ho pokaždé znovu, nacházíš v něm ještě pořád něco nového?

Určitě. Mám hrozně rád tu popravu. Hlavně tedy to místo, kde se Vilém loučí s celou zemí, z toho jsem vždycky naměkko – něco takového bych chtěl napsat, aby to ještě za dvě stě let fungovalo... K některým místům se naopak teprve postupně propracovávám. Třeba tu část, kdy Vilém tráví noc ve vězení před popravou, tu myslím lidé moc nečtou, ono je to takové zdánlivě zdoluhavé a pořád dokola, ale právě při opakovaném čtení člověk zjišťuje, že toto místo bylo pro Máchu asi dost důležité, snažil se do něj vtělit své názory...

Je v tom rozdíl, když si čteš *Máj* potichu pro sebe a když ho čteš (také pro sebe, ale možná i pro jiné) nahlas?

No jistě, ale to platí obecně pro jakoukoliv poezii. Mám rád autorská čtení – i když někdy je člověk zklamaný, když si to pak přečte v klidu sám. Nebo naopak – záleží na tom, jak autor čte a co zrovna vybere.

Jak vybíráš ty, když se chystáš na autorské čtení?

Když mám čas, snažím se na čtení připravit – dost nemám rád takové to jakoby spontánní hrabání v papírech. Ale bohužel se mi to také občas stane, jsem zaměstnaný člověk a někdy se připravit nestihnu, což je nepříjemné. Lepší je trochu se předem na texty napojit, rozmyslet si způsob čtení... Lidem čtu rád a myslím si, že autorská čtení jsou důležitá... Texty si vybírám jednak podle momentální nálady (jak se zrovna cítím, někdy se mi do některých textů vysloveně nechce), a také podle toho, jak si myslím, že to čtení bude vypadat a kdo tam bude. Je to taková alchymie.

Máš na svém kontě dvě velké poetry, ale také tři sbírky kratších básní – z poem se ale přeje jen pro čtení něco vybírá docela těžko, anebo ne?

Přiznám se, že čím jsem starší, tím víc se děším nekonečně dlouhých čtení – i jako posluchač, ale jako ten, kdo se předvádí, rozhodně. Čtu tedy poměrně krátce, nad dvacet minut bych si už připadal nesnesitelný. Jen jednou jsem vydal nějakou knížku a přečetl ji celou, ale to už se lidé začínali vrtět, potřebovali na záchod a všelijak zlobili... Nevím, proč jsem to tehdy udělal. Poemu bych asi celou nepřečetl, vždycky z ní vybírám nějaké kousky a myslím, že tak je to i stravitelnější:

mám tam některá oblíbená místa, ke kterým se vracím...

Nezbourá to tu poemu, když se z ní vybírá?

Ta poslední poema, kterou jsem napsal, je vlastně spíš takovou mozaikou, jsou tam poměrně jasné předěly – připadá mi, že se z ní beze škody vybírat dá.

Jak tvoje poemu vzniká (na rozdíl třeba od krátkých básní)?

To bych taky rád věděl... Asi bychom se dostali obecně k tomu, jak texty vznikají. Poezii považuju za hodně emocionální záležitost, nikoliv racionální, aspoň veškeré moje texty nebo aspoň jejich jádra racionálnější jsou. Tedy není za nimi žádná rozvaha – jako že bych se rozhodl, co konkrétně napíšu. Spíš mne musí něco posednout. Třeba ten pověstný první verš, který – i když se třeba nakonec v básni vůbec neobjeví – to odstartuje. Často takhle vznikají i větší celky. Pokaždé, když dopíšu nějakou knížku, musím si dát čas na rekonvalescenci a při tom si zkouším psát všelijaké, i velmi nesourodé věci, co zrovna přijdou. Teprve postupně z nich vykrystalizuje nějaká nová cesta, teprve po čase pochopím, kam mne vlastně vede. Třeba tenhle dlouhý text (*Třídít odpad nestačí*) vznikl právě tak: cosi jsem začal psát, mělo to být kratší, ale přidával jsem a přidával, nabalovalo se to, a pak se začala vyjevovat struktura – ukázalo se, že to asi bude hodně dlouhé. Byl jsem z toho nějaký čas nervózní, protože jsem vůbec nevěděl, kam to speje, ale pak se to začalo samo organizovat... Vzniklo to zkrátka všelijakými hnutími myslí a světa. Proč, to nevím – někdy píšu krátké texty, někdy dlouhé, ale neřekl bych, že to záleží na mé vůli.

Jak poznáš, že už je text hotový? Že je konec? Nebo máš tendenci ty kratší celky dodatečně propojovat?

To je různé. Někdy tě napadne kratší báseň, během půl hodiny (nebo dne) to dáš na papír, něco tam změníš, po čase třeba upravíš pár slov; někdy zas máš jen takové útržky, které lepší dohromady, pořád se to rozsypává pod rukama a tak dlouho to plácáš dohromady, až to prostě uplácáš. A když se na to podíváš zpětně, třeba zjistíš, že se to opravdu dostalo tam, kam mělo – skutečně to nějak odpovídá tomu prvotnímu impulzu. Nebo píšeš kratší básně, ale časem zjistíš, že některé patří k sobě a začne se ti rýsovat nějaký celek, sbírka. Já píšu knížky krátké, tak do čtyřiceti básní. Když jich mám deset patnáct, začínám tušit, kterým směrem to jde. A když jich mám dvacet třicet, už vidím i konec, a už vlastně jenom vyplňuji určitou mezeru. Aspoň takhle to funguje u mě.

Čím je pro tebe poezie? Co od ní chceš?

Je to důležitý způsob reflexe světa, s kterým mám (stejně jako každý člověk) nějaké nevyrovnané účty, a tímto způsobem si je vyrovnavám. Je to způsob nazírání, ale i způsob kódování, zkratka, která se dá zpětně rozluštit. I proto rád poezii čtu, protože poezie přináší na malé ploše mnohem širší a komplikovanější sdělení, než by odpovídalo počtu slov, z kterých je sestavená. Takže poezie je pro mne nejdůležitější částí mé existence, která mi pomáhá reflektovat problémy a dorovnávat to, co se mi nedaří.

Dalo by se říct, že tvoje poetry chtějí postihnout celý svět, kdežto krátké básně se naopak soustředí na detaily?

Asi ano, krátké básně, to jsou spíš takové okamžité průhledy, kdy člověk zahlédne

foto Jan Horáček. 2011

odlesk něčeho důležitého, nějaký zlomek, snaží se zachytit okamžitou náladu, pocit... Dlouhé texty jsou nutně rozkročené do šířky, takže jsou také mnohem víc rozředitelné, je v nich daleko více slov, a myslím si, že ani ty obrazy v nich nejsou tak ostré jako v krátkých básničkách.

Asi máš pravdu, třeba do té poslední poemu jsem zahrnul kdeco (také jsem ji dával dohromady asi 4 roky), je tam všechno od fronty na banány až po globální oteplování, jak postupně zjišťuji. Často se s někým o něčem bavím a zaskočí mne, že i to jsem tam vlastně nějakým způsobem vtělil.

Ty jsi ovšem také hudebník – jak se to má s hudbou ve tvé poezii? V poslední knížce by se našlo i pár míst skoro natruc hudbě, resp. nějaké belcantové splavnosti – do jednoho verše dokážeš nacpat i tři nelibozvučné složeniny...

No, ale všechno (pak se ještě vrátím k tomu hudebníkovi!) je to diktované nějakým rytmem – když píšu, tak si to všechno buď říkám nahlas, nebo kreslím v hlavě, a všechny tyhle věci sledují nějaký vnitřní rytmus, který v tom cítím. Někdy může být i trochu odtazítý, není to tak, že bych si řekl: teď tam dám tohle a tohle... Nedá se říct, že by v tom byl vědomý kalkul, ale všechny texty jsou profiltrovány tak, aby mi jejich rytmus seděl.

A ten hudebník... No, já jsem se učil hrát na klarinet a pak na saxofon, a dodneška na to trochu preluduju, ale není moc času. Docházím jednou týdně na hodinu k pánovi, který dávno pochopil, odkud vítr fouká, takže se trochu povídáme a trochu hrajeme... nemám prostě moc čas cvičit, ale doufám, že se k tomu vrátím.

Tvoje poetry jsou dosti litanické, apející... Myslíš, že to třeba někoho probere? Obracíš se vlastně s těmi apely ven, anebo dovnitř, sám na sebe?

Já vím, že ty texty vypadají dost rozzlobeně, dokonce se mne občas někdo zeptá, proč jsem takový depresivní a našťvaný. Přitom to není pravda, já jsem v podstatě optimistický člověk. Jistě, spousta věcí mne štve svou nelogičností, nesmyslností... Možná je do těch textů odkládám, což je primárně trochu sobecký důvod k psaní poezie... Kdyby to někoho probalo, bylo by to hezké, ale neočekávám to.

Chvillemi totiž působí až moralisticky.

To je pravda, to je nebezpečí takových textů. Občas balancuju někde na hraně. Ale básnictví bez veteše je nuda, jak říkal Nezval nebo kdo.

Mně se ta litanická forma dost líbí, to opakování, člověk se může i docela rozkecat...

Rozkecat se můžeš různě, například v próze...

No, to jsem zkoušel, ale nebyl jsem příliš spokojený s výsledkem. Potřebuju mít nad textem absolutní vládu a v próze se do těch vět zamotávat až příliš. V poezii to nevedí, ta má svoje vlastní pravidla a člověk si v ní může dovolit ledacos. Ale v próze to působí nedobře. Nějak jsem zjistil, že v próze to neumím, nějak tu věc vyklenout, rozehrát a pak zase uzavřít... A taky vyžaduje víc času, který nemám – zatímco na poezii jsem zvyklý si ho vždycky najít.

Nedávno mě v rozhovoru Ondřej Macura překvapil tvrzením, že dobrý prozaik je nejspíš schopný napsat i dobrou báseň, ale naopak to neplatí. Podobně Irena Šťastná píše poezii, ale touží psát prózu – jako by próza byla něčím víc než poezie. Co ty si o tom myslíš?

Myslím, že jsou to dvě oddělené disciplíny. Dobrá poezie se z prózy neudělá. Poezie je zachycením něčeho prchavého, co se člověk snaží zakódovat do slova, aby si pak čtenář mohl tu „zprávu“ zase vyzvednout – jde tu o předání něčeho, co se úplně přesně slovy nedá popsat. Něco takového se tím, že člověk bude někam tlačit prózu, nestane. Buď jsi básník, nebo prozaik, anebo obojí. Nevím, co je jednodušší, myslím si, že ani jedno. Každé vyžaduje svoje. Pro mě je próza poměrně složitá, protože mě nutí držet nějakou racionální strukturu, co se týče obsahu – kdežto v poezii si mohu dovolit použít úplně jiné cesty, jiné zkratky, kterými se prozaik dát nemůže. Nebo teda může, ale nejspíš nedopadne dobře.

Jak se vůbec pozná dobrá poezie?

Že funguje. Člověk si ji přečte a řekne si: Jo! Rozkryje mu nějaké obrazy, najednou něco uvidí. Já to vnímám přes emoce, stejně tak jako když píšu... Pak to samozřejmě můžu i nějak racionálně zdůvodňovat, ale primárně ty texty vnímám přes obrazy. Přes průhledy někam, kam jsem dřív neviděl. Nebo že si vzpomenu na něco ze svého života. Vzpomenu si na něco, co jsem ani nezažil. Něco se vykutá z podvědomí. Klíč k podvědomí – to je pro mě dobrá poezie!

A dobrá próza?

To se teda musím hluboce zamyslet. V próze asi jde o příběhy. Musí tě zaujmout příběh a také jeho ztvárnění... Myslím, že prózu vnímám racionálněji než poezii. Mám rád, když se příběh a poselství, které je nad ním, navzájem posilují, když jsou dokonale provázané. Když mám po dočtení knížky pocit uzavřeného tvaru – to je dobrá próza.

Co si z prózy zapamatuješ, když knihu zavřeš a uplyne nějaký čas? Děj? Poselství? Postavy? Atmosféru?

Jak z čeho. Některé knížky zapomenou okamžitě, z některých si pamatuju úryvky děje – některé si pamatuju poměrně přesně... Ale jako ke všemu, tak i ke knížkám, které mě zaujaly, se po čase vracím, zjišťuji, jestli to, co jsem si z ní při předchozím čtení odnesl, skutečně bylo tak.

O nostalgii

Vy jste s Karlem Kunou psali také nějaké divadelní hry?

No jo, první divadelní hru jsme napsali, když nám bylo asi 17, pěkně ve verších, měla to být loutková opera. V roce 1988, před maturitou, jsme ji dokonce inscenovali – pronajali jsme si malostranský klub Rubín... To je myslím krásná, zábavná juvenilie – ale asi jenom pro mne a pro Karla. Jsou tam hezká místa, která bych možná i dnes rád odehrál, ale celkově je to moc dlouhé a málo logické... Pak jsme napsali ještě pár příležitostných kusů.

Jak to máš s nostalgií?

Jsem romantický, nostalgický hrdina! Nerad opouštím staré věci, v jednom kuse jsem naměkko, i když se nezdám. Klamu tělem! Mám rád starou Prahu, mizející věci a některých věcí je mi líto, že mizejí a zmizely.

Kde bys viděl hranici mezi nostalgií a sentimentem?

Jaj, takových otázek jsem se bál! Přijde mi, že nostalgie je ještě zdravá, kdežto sentiment zavádí někde do negativna, že už se člověk jenom rozlítostňuje sám nad sebou, sedí, dívá se z okna a zamáčkne slzu. Nostalgie je proti tomu ještě docela akční.

Mluvil jsi o mizející Praze – v básních se ti objevuje viadukt, Libeň, Karlín... To jsou všechno bývalé dělnické čtvrti. Co že tě přitahují právě tato místa?

V centru už není, za co vzít. Tam je to vybydlené, natáhli se tam turisté a pod tím tu pravou sílu města těžko dohledat. I když, také to snad není úplně ztracené, ale hledáme-li magii Prahy (pokud něco takového existuje), tak ji nutně nacházíme na Žižkově, v Karlíně. Ale taky už to odchází, v Libni bourají přístav, Karlín se mění – válka je pořád. Některá místa odolávají – Nusle, Žižkov asi nikdy neupadnou do prosperity a úspěchu, zůstanou autentickými – aspoň doufám.

Je tam nějaký vědomý odkaz na Skupinu 42?

To ne, ale když se člověk těmito místy zabývá, zákonitě na ni narazí.

Tys také založil spolu s Karlem Kunou Společnost za obrodu Čtyřlístku. Pořád ještě funguje? Je nostalgická?

Je především akční! Neustále bojuje, sice skromnými prostředky, ale houževnatě. Jde samozřejmě o ten časopis, který naši generaci dost ovlivnil, protože to byla jedna z mála snesitelných zábav pro děti – byl to komiks, a navíc apolitický, který se nesnažil nějak průhledně poučovat, vychovávat...

Někdy na gymnáziu jsme právě s Karlem založili tuto společnost, protože se nám zdálo, že ten časopis upadá a ztrácí tah. Společnost dlouho vyvíjela jen takovou příležitostnou činnost, ale vlastně se omezovala hlavně na to, že existovala, teprve poslední dobou, v dospělém věku, jsme začali brát obrodnou činnost vážněji; Karel vystudoval matematiku a přírodní vědy, já fyziku, oba máme tedy k vědě blízko, i když jsme ji opustili – ale zde máme příležitost se trochu vědecky realizovat. Máme několik zásadních odhalení...

Můžeš aspoň jedno prozradit?

No, tak třeba to, na kterém jsme si udělali jméno – zkoumali jsme citový život Čtyřlístku. Jak známo, ten čtyřlístek tvoří čtveřice humanoidních zvířátek: jedna fenka

a tři postavy mužského pohlaví: zajíc, kocour a prase. Mnoho lidí znejistovalo, jak vlastně tato čtveřice funguje pohromadě; nás to zajímalo pochopitelně také, a tak jsme se rozhodli, že v tom uděláme definitivně jasno a zevrubně jsme prozkoumali 110 prvních čísel, vytvořili všechny možné mapy soužití, které se nabízely, zapojili do toho nejen psychologii, Freuda, ale i sociologii, matematiku atd.

A?

No, myslím, že jsme nezvratně prokázali, že Fifinka s Myšpulínem a Pinďa s Bobíkem. Ale ty dvojice nejsou úplně striktně oddělené, občas tam dochází i k určitým fluktuacím a výměnám... To byl náš výzkum, který jsme prezentovali dokonce i před autorem Čtyřlístku, panem Němečkem, který jednou dorazil na naši přednášku. Před tím už potvrdil, že dvě dvojice tam jsou, ale odmítl prozradit jaké. Pak zmizel a od té doby s námi už nekomunikuje, tak jen doufám, že jsme ho nějak nepopudili.

Čtyřlístek ale vychází dál, sledujete ho stále?

Samozřejmě, ale připadá nám, že se čím dál víc vzdaluje od toho původního, který nás tak bavil. Činnost vyvíjeme i nadále.

Cos ještě zásadního četl vedle Čtyřlístku, když jsi byl malý? Jaké jsi vůbec byl dítě? Co tě bavilo?

Standardně – Českého Honzu, verneovky, Karla Maye.

Pamatuješ si, že by tě nějaká pohádka nebo postava naopak děsila?

Já jsem byl vždycky trochu psychotik, ale nejvíc mě asi děsil major Zeman, z majora Zemana jsem fakt nespal. Hororů tehdy moc nebylo – ale dodnes je nemám rád.

Byl jsem standardní hodné dítě. Sportům jsem moc nedal, ale na chatě jsme hrávali na vojáky, na schovávanou... Když o tom tak přemyslím, vlastně si na to moc nedokážu vzpomenout. Jo, na kovboje jsme si taky hodně hráli.

Hraješ si i v poezii na kovboje nebo na schovávanou? Na vojáky?

Poezie koneckonců je hra na schovávanou, schováš se v ní a čekáš, jestli tě náhodou někdo nenajde... Na vojáky asi moc ne, to mi s tím nejde dohromady, ty jsem beztak záhy opustil...

Kde se vlastně u tebe vzal nápad začít psát?

V deseti dvanácti letech jsem začal psát všelijaké rýmováčky a písňové texty – i když jsem neuměl na nic hrát, tak jsem psal takové folkařské písňové texty! Jednou večer, to mi bylo asi čtrnáct, mě něco osvitilo a řekl jsem si: *Tak, a teď začnu ale doopravdy psát tu poezii.* Napsal jsem jednu básničku a připadalo mi to úžasně krásné a jednoduché (což u mizerných básniček bývá), a tím to začalo. Ale mělo to dlouhý vývoj, než to dospělo k něčemu, co by stálo za zveřejnění, cesta vedla přes mnoho omylů a bloudění... Něco pořádného jsem začal psát až ve dvaceti pětadvaceti.

I tak je tam pak dlouhá mezera – ty jsi vlastně docela pozdní debutant.

To je pravda. Jsem dost pochybujič člověk, a taky se bojím cizích lidí – to byl taky jeden z důvodů, proč to trvalo tak dlouho. Neměl jsem odvalu (nebo sebevědomí) to někomu tlačit, nějakou dobu se moje poezie dostávala na veřejnost jen při příležitostných čteních.

A jak jsi přišel na Dana Podhradského (tedy na nakladatelství Dauphin)? Tomu jsi nakonec básně poslal?

To je taková historika – kterou snad mohu rozkrýt. Právě na těch čteních jsem se seznámil s Emilem Haklem, chodili jsme spolu na pivo a já jsem mu jednou říkal: *Hele, já to asi nikdy nevydám, protože komu bych to tlačil, to já neumím.* A on: *Nic ti neslibuju, ale třeba se někde zeptám.* A pak mi najednou volá: *Mám*

nakladatele! Tak jsem se ho zeptal, kde ho vzal, a on: *Tak jsem jednou četl rozhovor s takovým jedním chlapem a pak jdu na Svět knihy, a on tam seděl, tak mu říkám – mám básníka!* A on: *Tak ať se mi ozve!* Čili takhle to vzniklo.

Dauphinu jsi zůstal věrný, to je dnes docela netypické.

Anebo *Dauphin* zůstal věrný mně. To, že je mě Dan ochotný vydávat, je u poezie vždycky zážrak. Knížky dělá hezké, stará se o mne, vyrostlo mezi námi oboustranné přátelství – nemám důvod hledat něco jiného.

Jak to vypadá s chystanou sbírkou pro děti?

Ó ano, tu jsem napsal, teď se to zdržuje vlastně jen tím, že knížka pro děti musí být hezká, musíme ji vymyslet patřičnou formou... Je tedy v jakémsi mezistavu. Nicméně texty jsou hotové.

A důvod, žeš napsal knížku pro děti, je v tom, že sám máš děti – nebo ještě nějaký jiný?

Dauphin před časem vydával antologii dětské poezie a bylo mi řečeno, že tam mám při-

spět. Bránil jsem se, že nic nemám a nikdy jsem to nedělal, ale nakonec jsem zkusil něco napsat – a zjistil jsem, že to ve mně asi bylo, nějaká chuť psát dětské básničky. Pak jsme se domluvili, že zkusím napsat i celou knížku... Mám svoje děti, jasně. Ale i já sám jsem vlastně takový infantilní pořád, takže pro mě asi zas nebylo tak těžké se na to napojit. Jsem zvědavý, jestli to k něčemu bude, protože za básničky pro děti se dá schovat ledacos. Nemám ambice, že bych dokázal vymyslet něco převratně nového, chci k tomu přistupovat pokorně a nepokoušet se o moc velké experimenty. Z dětství si pamatuji, že se mi nejvíc líbily básničky, které byly rýmované, pravidelné, srozumitelné a pokud možno vtipné. O to jsem se pokusil a uvidíme, co z toho vzešlo.

Zkoušels to na skutečných dětech?

Četl jsem jim to párkrát, no, něco z toho se líbilo i těm mým, dokonce něco recitovali i ve škole... Ale těžko říct, jestli to doopravdy funguje, tolik signálů zase nemám. Kdyby se to některým dětem líbilo, byl bych spokojen.

Připravili Božena Správcová a Michal Jareš

co není určeno pro masy

POHLEDY NA BÁSNĚ A MATEMATICKÉ SLOVNÍ ÚLOHY

Básně a slovní úlohy mají mnoho společného, lze také nalézt celou řadu polí k jejich konfrontaci. Následující text nepokrývá všechny aspekty těchto fenoménů, a už rozhodně ne v závratné hloubce. Budu se dotýkat jen některých jejich vztahů.

Co je báseň? Nevím, nedokážu najít meze tohoto pojmu, jeho hranice. Co je slovní úloha? Budeme se zabývat slovními úlohami s nematematickým obsahem, jak se označují v Odvárkově knize¹, *úlohy s textem, ve kterém se zjevně vyskytuje aspoň jeden termín nepatřící do jazyka žádné matematické teorie.* (str. 216) Nebudeme se zabírat úlohami typu: *Které číslo je rozdílem jedné poloviny a její třetí mocniny?*

Občas hovoříme o poetických, básnických a básnivých událostech a útvarech. Jako občas tvůrce matematických slovních úloh mohu potvrdit, že můžeme hovořit o událostech a skutečnostech, které přímo vyzývají ke svému zobrazení v podobě slovní úlohy nebo útvaru jí podobnému. Čekáte na zpožděný vlak? Kolikrát vzdychne paní, co stojí vedle vás na nástupišti, než vlak přijede, jestliže vzdychá co dvacet vteřin? Zoufalství někdy probouzí úsměv a otázku.

Stejně jako z reality čerpá básník, čerpá z ní i tvůrce slovních úloh. Poetizace – matematizace.

Co mají slovní úlohy a básně společného? Asi nejnápadnější shoda je prostředí jejich nejčastějšího působení na většinu členů české společnosti – školní výuka. Zůstává vždy otázka, zda jednotliví činitelé v tomto prostředí jsou připraveni pro předávání. Tomu může pomoci, anebo zabránit existence určitého tajemství.

Tajemství a připravenost

Metoda nahrazení chlebě pivy. Řekne-li se ti: 100 chlebě [kvality] 10 nahradit [příslušným] množstvím piva [kvality] 2. Převed' 100 [chlebě kvality] 10 na mouku, je to 10. Počítej [s tím] 2krát to, co vyjde, je 20. Řekni: toto je příslušné nahrazení.

Úloha R78 ze Rhindova papýru (16. stol. př. n. l.)²

Báseň s tajemstvím vyzývá čtenáře i básníka k přemýšlení. Tajemství, skrytý význam dráždí.

Tajemství může být obsaženo i ve slovní úloze. To se týká především netypizovaných úloh, tj. úloh, u kterých z textu jasně nevysvitá algoritmický postup řešení, jako je tomu např. u úloh o rychlosti nebo o společné práci. Samozřejmě záleží na zkušenosti řešitele. Pro nezkušené i typizovaná úloha může být tajemná.

Nezkušenost souvisí s nedostatkem informací. Jestliže nevíme, co je myšleno *kvalitou piva*, nejsme schopni tajemství odhalit, nejsme připraveni. Právě tak jestliže se v básni vyskytuje slovo nebo obrat neznámého významu nebo význam špatně nebo nevhodně interpretujeme, tajemství nezmizí. Může dokonce i vzrůst, zvláště při mylné interpretaci. Podobně k řešení úloh z praxe je třeba mít dostatečné informace a schopnosti. V situaci, kdy nerozeznáme kontext, nejsme schopni s řešením smysluplně začít. Pokud tedy oslabujeme informační základnu ulehčováním učiva, jeho redukcí pro masu středoškoláků, nepovede to rozhodně ke zdůraznění dovednosti (chcete-li, kompetenci) řešení problémů. Naopak.

Forma a přístupnost

*As I was going to St. Ives,
I met a man with seven wives
Every wife had seven sacks
Every sack had seven cats*

foto archiv K. P.

Karel Pazourek (nar. 1982 v Praze) učí na gymnáziu a studuje na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Rovněž se zabývá vzděláváním dětí nadaných v matematice.

*Every cat had seven kits
Kits, cats, sacks, and wives
How many were going to St. Ives?*
Stará anglická říkanka³

Čím ustálenější forma, tím méně tajemství? Matematika (myšleno odborná, ne školská) se v posledních sto dvou letech silně orientovala na strukturu a formu. Vedle snahy upřesňovat pojmy a metody se hledaly znaky společné různým teoriím. Ukázalo se například, že počítat dokážeme nejen s čísly, ale i s dalšími objekty: body, přímkami a rovinami, uspořádanými n -ticiemi čísel atd. Posléze vykrystalizovala tato „schopnost“ některých množin do pojmu *grupy*. Co zprvu mohlo vypadat jako hračka, která jen komplikuje situaci, se ukázalo v dalším vývoji (nejen) přírodních věd a technických oborů jako zásadní posun. Spatření obecných pravidel, struktur a forem patřilo k touhám lidského poznání, jejich hledání je jedním z nosných kamenů hodnocení vývoje kultury a civilizovanosti (v rozmanitých smyslech).

Školská matematika toto částečně odráží, částečně umocňuje didaktickými postupy a metodami. Slovní úlohy se tomu brání, proto s klesající úrovní „průměrného žáka“ školskou matematiku opouštějí. Ke slovu přicházejí nejčastěji úlohy „mechanizované“ – úlohy o pohybu, o společné práci. Metody řešení jejich základních typů nejsou příliš náročné a dají se opakovat bez výraznějších zásahů do jejich struktury.

Na jedné straně tedy strukturované úlohy jsou přístupnější.

Práce s opakujícími se prvky formy je i jedním z výrazných znaků poezie, jaký vliv má na její přístupnost? Strukturovaná forma může způsobit i předsudky vůči poezii. Neznalost a nepochopení formy může zapříčinit i nemožnost uchopení básně.

Institut

*Stůj, poutníče! Hrob učeného Diofanta zříš.
Když odešel v posvátnou duchů říš,
zde nápis vytesán, jenž léta žití jeho sčítá:
Šestina uběhla jich v dětství smavém
a dvanáctina pak v jinošství přelétavém.*

*Sedminu života půvabnou hledal žínku,
jež pět let po svatbě synáčka vila v plínku.
Však polovičky jen z let otce požehnaných
se dožil syn a zemřel. – V trpkých slzách
pak čtvero let žil otec sám.*

Kolik mu bylo let, když zesnul? Pověz nám!

Nápis na náhrobků Diofanta (žil ve 3. stol. n. l.)⁴

Když se zeptáte někoho, jestli ví, co je to báseň, řekne ano. Stejně tak dopadnete při dotazu ohledně slovních úloh. Prakticky každý absolvent základní školy (a nemusí mít skutečné základní vzdělání) má určitou představu o těchto pojmech. Pokud ale opustíme vázaný verš, shodu ve vymezení pojmu *báseň* těžko najdeme. A přejdeme-li ke grafickým básním nebo dalším útvarům výstředním a vystředěným, jakákoliv úmluva padá. Vymezení pojmu *slovní úloha* (i jeho mlhavost) působí v měřítku o málo širším, protože ovlivňuje v dospívání všechny školou povinné.

Slovní úlohy a básně vedle nejasnosti definice vykazují i jinou společnou charakteristiku – jsou považovány za nesnadné k uchopení. Napsat nebo pochopit báseň je obtížné. Vyřešit slovní úlohu je obtížné. Někdy je tento názor vysloven ještě před spatřením textu... Souvisí to s neurčitostí definice obou pojmů?

V posledních letech se zvyšuje tlak na „realnost“ slovních úloh. Na první pohled je to snaha chválná. Je totiž obtížné žákům například vysvětlovat, proč má za den auto ujet sto tisíc kilometrů, když „to vyšlo“ a „výsledek je přece správné“. Tvrdohlavě trvat na „realnosti“ úloh za každých okolností je však kontraproduktivní, protože při řešení reálných problémů často vycházejí čísla, která nejsou „hezka“ (přiměřená úrovni schopnosti žáků); geometrické tvary těles a obrazců jsou komplikované, postupy nutné k dostatečně přesnému řešení složité, matematické modely příliš podrobné, až nepraktické. Je třeba tedy hledat vhodná zjednodušení situací. Nelze očekávat, že žáci vyřeší životní situace ve škole, kde na ně jsou připravováni, když s nimi mají zkušenosti malé, anebo žádné.

Vyhlášení dogmatu „realnosti“ slovních úloh bude za čas odmrštěno stejně, jako

Karel Pazourek

bude odmrštěn požadavek na angažovanost poezie a umění vůbec. Jako báseň nemůže být vždy odrazem zářných zítřků, nemohou být slovní úlohy vždy kopiemi životních situací. Z dogmatu se stane jen požadavek.

Humor

*Čtyři dámy, ctnostné paní,
našly svoje zalíbení
v kupování žehliček.*

*První vzala po neděli
dvě pětiny těch, co měli
zrovna ten den na skladě.*

*Druhá, bledá milostslečna,
za třetinu zbytku byla vděčna
a ještě jednu koupila.*

*Třetí, štíhlá baronesa,
dvě žehličky domů nesla,
k tomu třetinu, co zbylo.*

*Čtvrtá, tetka ze sousedství,
polovinu zbylých vrství
v komoře. Pak tři ještě koupila.*

*Večer v krámě spočítali
zbylé zboží na skladě:
Žehličky jim zbyly dvě.*

*Kolik že jich měli ráno?
Bude někým posčítané
tohle dámské zalíbení?⁵*

Málokdo si spojí humor s poezií, tedy s takovou tou „opravdovou“ poezií – ještě méně lidí humor se slovními úlohami (nebo matematikou). Přesto taková spojení mají svá opodstatnění. Představa trpkých a plačtivých básní jakožto jediných výtvorů poezie mě děsí. Popírá tradici poetismu a nonsensu, nemluvě o různých, i třeba přisprostých rýmovačkách rozličné úrovně různorodých záměrů.

Že matematika může v sobě ukrývat humor? Nepředstavitelné? Matematickou komunitu tvoří lidé, a to lidé talentovaní i v dalších směrech. Stačí připomenout spisovatele Lewise Carrola alias matematika Charlese Dodgsona, autora nejen *Alenky*

NA VŠECH SLOUPÍCH

foto ant

Takový vozíček mají přichystaný v Městské knihovně v Praze 10 – v Domě čtení. *Sápání* znamená – jak praví *Příruční slovník jazyka českého* na internetových stránkách Ústavu pro jazyk český AV ČR (<http://bara.ujc.cas.cz/psjc>) – *prudce rváti, trhati, drásati, šhubati* a také *zle dorážeti, obořovati se na někoho, jakož i prudce sahati po někom*. A pak pošlete děti do knihovny! Že prý tam mohou smysluplně strávit volný čas!

v řiši divů, ale také pojednání o maticích a řady úloh rekreační matematiky. Rovněž kult Nicolase Bourbakiho, imaginárního matematika, a jeho tvůrců je dalším dokladem (drsného) humoru matematiků. A zkuste si počítat celý den příklad za příkladem, pročítat teorii za teorií, zdokonalovat jedno zdůvodnění za druhým. Buď padnete, anebo přijde humor, nadhled, něco – náboj, vlastní jakékoliv intelektuální činnosti, nutící mysl uhnout jinam, odpočinout si v divočinách. Pud sebezáchovy?

Každá komunita, uzavřená nebo vyhraněná, má vlastní komunikační prostředky, humor nevyjímaje. Matematici jsou občas suchaři. Užívají suchý humor.

Zaměření v tvorbě

Stejně jako básně je třeba slovní úlohy tvořit, skládat. Ačkoliv se to někomu může zdát divné, slovní úlohy nerostou ve sbírkách úloh či na pijácích volně vložených mezi stránky aritmetik. Jistě, mnohé úlohy se opakují už po generace, lze je zahrnout jak do historického dědictví lidské civilizace, tak do tradice našeho školství. Další úlohy je třeba vytvářet, jednak proto, že i přes stálost obsahu školské matematiky přicházejí v různých dekádách nové podněty a nové pohledy na elementární matematiku a její výklad, jednak je třeba náročnost látky přizpůsobovat aktuálním schopnostem studentů; rovněž je třeba vytvářet nové příklady do soutěží apod. Současným žákům

gymnází je třeba látku většinou zjednodušovat. Rovněž je třeba připravovat různé verze úloh pro písemné práce.

Tvorba básní se často soustředí na emoční působení a jeho vyváženost, strukturu sdělení, rytmus a zvukovou stránku, méně na stránku logickou. Samotná báseň se rodí většinou neostře cílená, teprve proces tvorby ji „zaostřuje“, koncentruje, brousí, a to i významově. Od počátku (kvalitní) básně ostře zaměřené i v logické a myšlenkové stránce vyžadují podle mého názoru extrémní vybuzení mysli, extrémní v síle nebo neobvyklosti.

Oproti básním slovní úlohy vyžadují jasný záměr od počátku tvorby. Vystavují z požadovaného tématu a zaměření, aby procvičovaly dané procesy, algoritmy a styly myšlení. Obtížnost úlohy musí být přiměřená schopnostem žáků. Je třeba sestavit smysluplné, stručné a jednoznačné zadání. Ze své praxe vím, že přiměřený rozsah zadání slovní úlohy pro současné gymnazisty je třířádkový text, převážně psaný v jednoduchých větách. Stručnost zadání je předností úlohy, její okrasou, kterou žáci ocení – ovšem v případech, že ulehčuje řešení úlohy, a ne naopak.

Přístup

*Vyletěl zrána houfek včel
nasbírat nektar, zlatý pel.
Tisícem vůní jaro hýří,
za kterou z nich to včelky míří?*

*Pětina jich si našla hned
jasmínu křehký, vonný květ.
Šeřík včel zmámil třetinu
na připravenou hostinu.*

*Třemi když rozdíl znásobíš,
těch skupin, které sedly již,
máš počet včel, jež střemcha zve
na přebohaté kvítky své.*

*Poslední včelka zbývá jen –
vybere si snad skromný rmen,
či v sadu květy jabloně?*

*A kolik včel těch celkem je?
Spočti je rychle, přáteli,
aby se nerozletěly.*

Úloha indického matematika Bhaskary
(žil ve 12. stol. n. l.)⁴

K básním i ke slovním úlohám lze přistupovat různým způsobem i za různým účelem. S básněmi přichází do styku jednak čtenář (posluchač, divák), jednak přednášející (do této kategorie bychom mohli zařadit i učitele, do značné míry klíčového předkladače poezie), a hlavně autor, básník.

Se slovními úlohami se setkávají nejčastěji žáci, učitelé, a když není zbytky, také rodiče, jinak zainteresovaní příbuzní či známí – aby pomohli s nepoddajnou úlohou, nepoddajným žákem anebo obojím. Jiné vnímání má pak autor úloh nebo jimi se zabývající teoretik (což nemusí být učitel, a obvykle ani není – a je to v naprostém pořádku, tyto náhledy jsou různé).

Závěrem

Teoretický pohled je krutě pokroucené zrcadlo reality. Jen některé části teorie ukazuje přímo a není v silách člověka poznat které. Příliš často doufáme, že obecné je pravdou pro konkrétního jedince, ten však s ním souvisí drobně. Tvořivost není síla všem daná v míře stejné nebo dostačující, stejně tak touha po vzdělání, tj. předávání kulturního povědomí, tradice, určitých typů sociálního jednání. Většina lidí nechce číst básně a většina lidí se nechce zabývat slovními úlohami. Většina lidí nechce myslet, přesněji: lidé nechtějí uvažovat o věcech, o kterých se domnívají, že je nemožno ohrozit nebo že jim „nepatří“ a nemožno je ovládat.

Poezie ani matematika nikdy nebudou prvoplánovou zábavou. Nebudou nikdy určeny pro masu.

Literatura

¹ Odvárko, O. a kol.: *Metody řešení matematických úloh*. 1. vydání. SPN, Praha 1990.

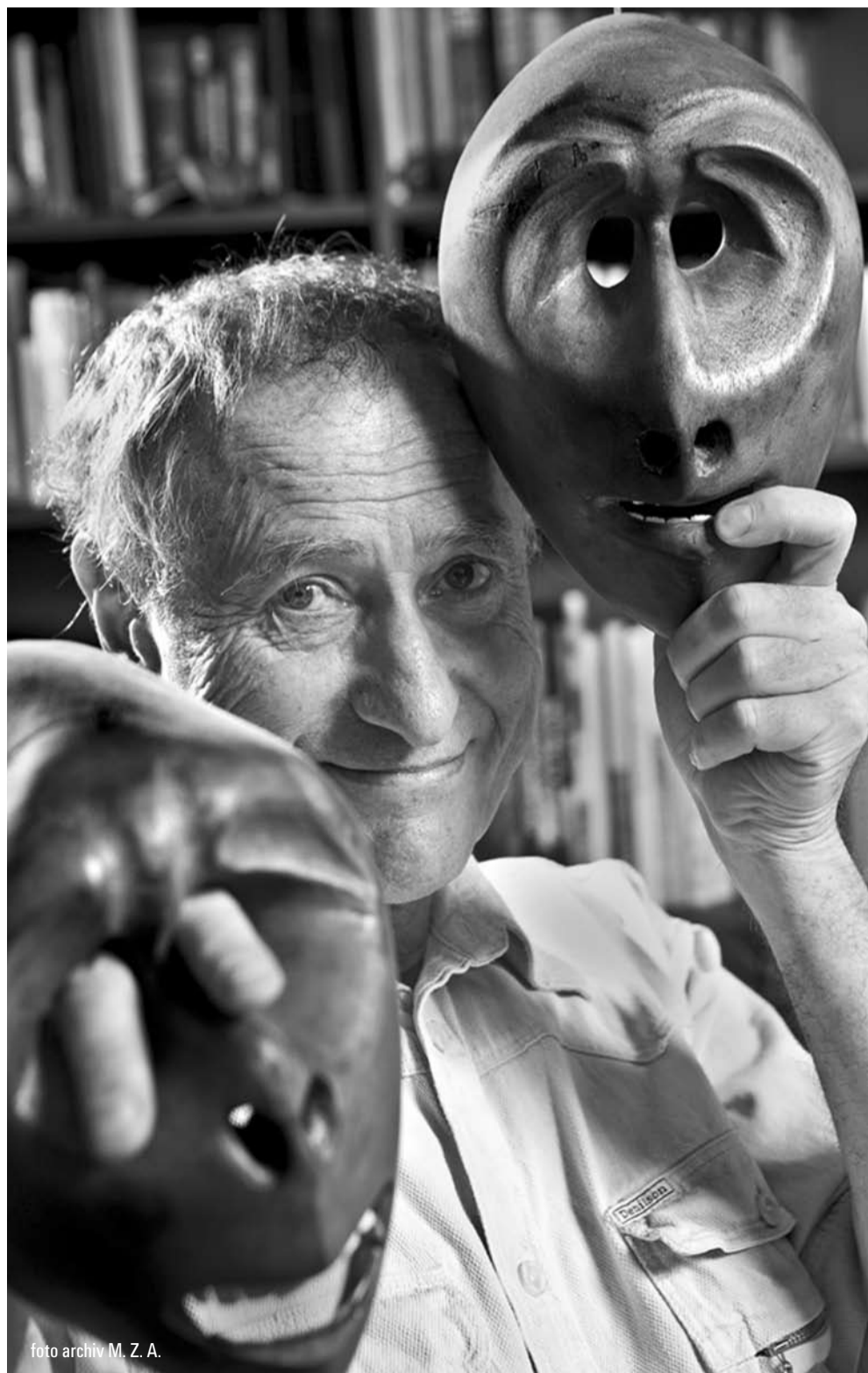
² Vymazalová, H.: *Staroegyptská matematika. Hieratické matematické texty*. Český egyptologický ústav FF UK v Praze, Praha 2006.

³ Ore, O.: *Number Theory and Its History*. Dover Publications, New York 1988.

⁴ Dušek, F.: *Matematické zájmové kroužky*. SPN, Praha 1971.

⁵ Pikomat MFF UK: *Ročenka 19. ročníku*. MFF UK, Praha 2004.

A CO SI TAK JAKO PÍŠETE?

Mnislav Zelený Atapana

Vlastně pořád něco a je zajímavé, že nápady na desítky článků ke mně přicházejí v tramvaji. A tak než přijedu od dcery z Letné domů na Vinohrady a naopak, mám počmáraných pár stránek či okraje novin. Jsou to většinou jakési moje kulturně antropologické reakce na situaci venku i doma. Tuhle o Libyi, tuhle o Kolumbii, Venezuele nebo Hondurasu. A často mi to nedá a srovnávám „mé“ amazonské indiány třeba s našimi volbami, s našimi lékaři, s našimi zelenými ekologisty, s našimi politiky a musí bejt snad všem zcela jasný, že to vždy vyjde ve prospěch těch přírodních čistých lidí. A taky o tom, jak ta Evropa je slabá a propadá se někam ke svému konci, zatímco ti „divocí indoši“ nás třeba ještě přežijí, protože oni jsou zdraví a silní a my jsme stále slabší, línější a z pohodlnější. Láká mne jejich duchovní život, duchovní síly a schopnosti, s kterými třeba umí předvídat velké přírodní katastrofy, k čemuž jsem se náhodně nachovejtnul, i když nic není náhoda, o léčení či vyučování mládeže cestou halucinogenních obřadů a rituů ani nemluvě. A tak občas na toto téma vyplodím článek, pokud možno pro nejširší veřejnost, tedy do novin, a ne jen pro uzavřenou společnost zájemců. Myslím si totiž, že bychom se od nich mohli leccemu přinaučit.

Nicméně jsem si před časem řekl, že bych se konečně měl vrátit k mé, v současném žargonu by se řeklo kultovní, cestě, osmnáctiměsíčnímu vandru světem, kdy jsem vyrazil s jednou anglickou librou, ještě než dorazily sovětské tanky. Ten mne totiž zavedl až do Jižní Ameriky na trasu Rio-Lima-Mexiko, zásadně stopem včetně lodního a leteckého či pěšmo, kdy jsem přežíval ze dne na den díky dobrým lidem, kterých je světě, nebo alespoň před 42 lety, bylo dost a dost, jen člověk musí umět s pokorou k nim přijít a neštítit se sebeo-hybnějšího prostředí. Všude žijí lidé a to byl můj hlavní výsledek cesty (jak se dnes říká výstup), která si mne navždy zaháčkovala do latinskoamerického kontinentu. Takže jsem se dal za pomoci svých deníků

do svého prvního cestopisu, i když raději preferuji populárně odborná témata: šamanismus, mytologie atp.

Moje zamílovaná Kolumbie si mne taky pěkně podala, zcela jsem jí propadl a prezentuju ji, kde mohu, a snažím se vyvracet její hrozné stigma a fámou. Tak jsem se taky dal do psaní o jejich dějinách. Jsou pěkně zašmodrchané a komplikované a to mne na nich láká. Hlavně mám vynikajícího poradce, významného právníka a historika Aristizábala, právního poradce několika kolumbijských prezidentů, který mě v době mé diplomatické mise uváděl do historických realit jeho vlasti.

Rád bych však ještě zmáloval jednu z mnoha amerických předkolumbovských kultur a trochu napravil jeden tradiční nedostatek. Když se totiž řekne indiánské kultury, vždy se všem – tedy doufám, že všem – vybaví Mayové, Aztékové a Inkové. Na jedny se ale zapomíná. Tato trojice by měla být doplněna do čtveřice. Chybí Muiskové, lépe řečeno ztracení Muiskové, kteří byli velice rychle vyhubeni conquistadory, a protože neviděli svoji úlohu v životě ve stavbách a pyramidách, nezanechali nám nic viditelného. Jejich orientace byla čistě duchovní, náboženská, sepjetí s přírodou, vybudování sociální společnosti a pacifismus. Jen si představte, že osm století žili v jedné hranicích, nikam neexpandovali, žádné agrese, jen se bránili karibským nájezdníkům a pak krátce Španělům. Jejich dřevěné stavby a chrámy Španělé vypálili a zbývá jen pár kamenných základů, které v posledních letech pečlivě dokumentují. Například zbytky astronomické observatoře u Villa de Leyvy dokládají jejich velké znalosti pohybů planet a hvězd. Jejich památky tedy nejsou vidět, nelákají statisíce turistů ani stovky archeologů, není moc na čem si vysloužit ostruhy. Rád bych jim splatil jakýsi dluh nás bělochů, kteří je zašlapali, vykynožili, a dal o nich dohromady monografii. Uvidím, jak dopadnu, letos jsem si přinvezl z Kolumbie zase několik kil dokumentů.

**Připravil
Dalibor Dáměl**

Ukázky magnetických aktivit na serveru YouTube – vyfoceno přímo z obrazovky počítače

jících se udílených patentů na magnetické samohyby, údajně je do toho zapleten i Pentagon atd. Videá o magnetických motorech mají neskutečnou sledovanost, mnohá z nich překračují milion návštěvníků. Klíčová slova jsou *magnetic motor*, *over-unity* nebo také *free energy motor*, dále jména *Perendev* nebo také *Bedini*. Některé filmy zcela názorně ukazují, že magnetický motor se opravdu dokáže samovolně pohybovat, mnohé mechanismy dokonce dosahují nezvykle vysokých otáček, nemají tendenci zpomalovat, naopak – zrychlují až do zběsilého jekotu. Zařízení označované jako *Perendev* působí kon-

strukčně poměrně prostě a je z magnetických samohybů zřejmě nejznámější a jaksi „nejnadějnější“; videa, na kterých je tento stroj zachycen, působí nezvykle uvěřitelně. Lze najít i jakési veřejné vědecké prezentace, kde je tato věc propojena s výkonným generátorem napětí a zjevně tak produkuje energii – kdosi na tu soustavu dokonce připojil elektrické spotřebiče – vysavač, rozbrušovačku či kuchyňský šlehač – a přihlízející nadšeně tleskají a jásají. Záběry z Japonska ukazují, že na magnetický pohon již funguje první prototyp motocyklu, v Oklahomě dokonce kdosi vmontoval samohybné zaří-

zení do starého Chyrleru a se šťastným úsměvem odjíždí ze záběru.

Netroufám si odhadnout, kolik kutilů právě teď sedí doma nad svými magnety a marně se snaží je rozpohybovat – z videí lze však odhadnout, co se většině těchto lidí honí hlavou: Není to snad ani tak touha po slávě (ač i takové případy se najdou – jakýsi magnetický maniak se například na obrázku zkolázoval společně s Edisonem, Einsteinem, Hawkingem a jinými geniálními mozky), není to pouze přirozený lidský sklon k hravosti, zjevně je v tom spíše jistý druh novodobého, materiálně založeného mysticismu – zběsilá víra v to, že se podaří překonat mocné kartely energetických gigantů prostřednictvím vyvrácení fyzikálních zákonů, prostřednictvím tajemné, prastaré a vlastně neznámé síly permanentních magnetů. Takto jeden z hlasů na diskuzním fóru prohlašuje: „Čekám na to jako na smilování, ale zatím jsem žádné přesvědčivé důkazy nenašel.“ Pokud se to však povede, už nebude třeba lít benzin do nádrží, už nebude třeba sít elektřinu ze zásuvek, a svět se tak snad stane lepším a svobodnějším:

„Pokud by to fungovalo, rychlost rotace by byla velmi vysoká, a pokud by magnety rotovaly skrze cívky, pak by to byl nevyčerpatelný zdroj energie pro budoucnost. Jen mám pocit že to, co vymyslím, už dávno existuje, jen je to dobře pod pokličkou kvůli monopolu ropných a uhelných společností na tomto světě.“

„Původně jsem si celý princip chtěl nechat pro sebe, ale chci se v následující době věnovat spoustě jiným neméně zajímavým věcem, a tak jsem se rozhodl, podstatu tohoto zařízení svěřit vám. Možná budete mít i lepší výrobní možnosti, než já. Pokud to pomůže světu, je už jedno, jestli moji nebo vaši rukou... Osobně jsem nazval vizi tohoto zařízení *Autogenní magnetický motor Omega*.“

Diskuzní fóra a videa věnovaná samohybnému motoru formulují (přes svou křiklavou protimluvnost) jednu společnou a vpravdě patetickou myšlenku: pradávnou lidskou

touhu po svobodě, harmonii a spáse, což převedeno do aktuálního jazyka znamená: touhu uniknout energetickému a ekonomickému zotročení a dosáhnout energetické nezávislosti svého vlastního příbytku. Tak to také výslovně hlásá jedna z videoprezentací, totiž: „*Declaration of energy independence*.“ Transcendentní orientaci celého tohohle samohybného podniku potvrzuje i skutečnost, že mnozí údajně úspěšní objevitelé magnetického motoru otevřeně prohlašují, že příčinu onoho pohybu vlastně sami nechápou.

„*Ubohý příteli (...), to jste dopadl. (...) Rozrážíte vrata dokořán rozevřená,*“ pronáší jedna z postav Queneauova románu, když vysvětluje badateli marnost jeho počínání. Stejná vrata se šklebí i na hledače magnetických pohonů: Na základě znalostí středoškolské fyziky lze zřejmě s úspěchem pochybovat o tom, že magnetický motor je schopen vyprodukovat nějakou energii, je však naprosto jisté, že ji do sebe v neskutečných kvantech vtahuje. V té záplavě videí je vlastně úplně druhořadé, je-li tento vynález pouhou ideou či skutečností – jedno totiž nelze oddělit od druhého, podvod („*hoax!*“ „*fake!*“ „*scam!*“) najednou splývá s pravdou; výsledný celek má charakter rtuťovité nestabilní reality, krajně neútné, nejisté, nesmyslné. I přesto, že se kolo točí, nemůžeme věřit, že se točí doopravdy – a tak, vtažení touto informační změtí, zůstáváme vlastně osamoceni a nepoučení, navíc připraveni o čas a energii. Jediné, co přitom vnímáme jasně a intenzivně, je neskutečná davová hysterie, která se ovšem – zcela paradoxně – děje s perverzní pokoutností, v obyčejných a dílničkách celého světa, navzájem propojených internetovým signálem. Vše se to odehrává takřka neslyšně a neviditelně, veřejnost o tomto mravenčení vlastně vůbec neví. Po zběsilé jízdě v internetové ždimačce mohu prohlásit, že magnetický motor funguje perfektně, ovšem zjevně trochu jinak, než zúčastnění očekávali – koluje v něm nebyvalé množství energie, která ovšem vzniká a zaniká v nekonečném labyrintu, v bezedném „bahně“ internetových sítí. Fascinující na tom všem je, že je to pouze jedna z nekonečna možností, jak tady zešítet.

otevřeném dopisu. Později jsem zjistil, že v Německu vyšlo už druhé (rozšířené a opravené) vydání Kolmanových memoárů, a požádal jsem přítele Rakušana, který jezdil do Brna, aby mi knihu dovezl. Kolmanova autobiografie se v německé verzi jmenuje *Verirrte Generation* (což znamená *Zbloudilá generace* – a to se mi líbí víc než *zaslepená*). Vydání připravili Hanswilhelm Haefs a František Janouch, který k němu také napsal krátkou předmluvu. Text autobiografie přeložila Elisabeth Mahler-Bergrová (Frankfurt a. M., *Fischer Taschenbuch Verlag* 1982). Pro německé vydání pořadatelé text trochu zkrátali, ale ve srovnání s českou verzí je v něm navíc několik dokumentů Kolmanova názorového vývoje a asi osmdesát stránek polemických dialogů o marxismu a evropských dějinách 20. století. Oddíl nese název *Jak jste mohli tak žít? (Wie habt ihr so leben können?)* Převážně písemně vedený dialog mezi Janouchem a jeho tchánem by stál za překlad do češtiny, poněvadž v mnoha směrech doplňuje text memoárů. Kolman k stáru už špatně slyšel a lépe mu vyhovovala písemná forma diskuze. Pro záznam si zvolil němčinu a přeložil do němčiny i Janouchovy otázky a repliky. „*Když dostalo nakladatelství S. Fischer ve Frankfurtu tento rukopis, zakázal šéfredaktor na něm cokoli měnit: Kolman totiž psal pražskou němčinou počátku minulého století, tedy jazykem či dialektem, který již dávno zanikl a zachoval se pouze v dílech pražských německy píšících literátů,*“ uvádí Janouch v předmluvě k českému vydání knihy.

Vladimír Tosek byl dobrý stylista a jeho překlad je výborný, chyběla mu však po-

slední revize. Tu měli provést editoři. František Janouch (který podle svých slov text Toskova překladu spolu se svou chotí před vydáním znovu pečlivě přečetl) k tomu ve své předmluvě říká: „*Chtěl bych poděkovat panu Liboru Vykoupilovi, který přečetl podrobně celý rukopis a v řadě míst navrhl důležité věcné opravy. Chtěl bych též poděkovat jazykové redaktorce paní Evě Strnadové za její velice pečlivou a stylistickou korekturu.*“ (9) Jak uvidíme, měli oslovení na tyto díky jen omezený nárok. O kritiku editorů mi však nejde. Víím, že při velkém množství dat, jmen a místních názvů k nějaké zmýlené dojde téměř vždycky – o tom jsem se už nedávno zmínil. (I mistr tesař se utne: Ve druhém dílu svých vzpomínek *Moje šílené století* zaměnil Ivan Klíma na s. 314 ve zmínce o Dreyfusově aféře Zolu za Victora Huga.) Důležité je pokud možno zabránit šíření omylů v dalších knihách, článcích a diplomových pracích.

Když Kolmanovi šťastná náhoda zachránila v dělostřelecké palbě první války život, komentuje to slovy, že jedině podivíni se „*drží metafyzického determinismu a podněcují úlohu náhody*“ (87) – překladatel měl zřejmě na mysli, že úlohu náhody popírají. V textu je i poměrně dost drobnějších chyb, jako např. *pohovořit o otázkám* místo *o otázkách* (99), *Arat* místo *Ararat* (192), *tajemníci krajských výrobků* místo *výborů* (265), *stavět na oddiv* svou *odvahu* místo *na odiv* (266), *od samého rána* místo *správného do samého rána* (288), *Leibnitz* místo *Leibniz* (311), *morésy* místo *móresy* (343), *signatátoři* místo *signatáři* (350), jméno matematika Davida Hilberta je (ne všude) uvedeno v ruské podobě *Gil-*

bert (297), Langrovy vzpomínky se jmenují *Byli a bylo, nikoli Bylo a byli* (320) aj.

Není jasné, proč se mluví o „*profesoru českých dějin Janu Čapkovi*“ (267), když v německém vydání, které měli editoři v rukou, je správně „*Professor für tschechische Literaturgeschichte Jan Blahoslav Čapek*“ (profesor dějin české literatury J. B. Č.) a vysvětlivky jsou v českém i německém vydání v pořádku.

Druhý díl knihy, nazvaný *Ve válce a revoluci*, začíná takto: „*Dne 29. července 1914 v Sarajevě, hlavním městě Bosny, zastřelil srbský student Princip císařova následníka Františka Ferdinanda d'Este a jeho ženu. O měsíc později Rakousko-Uhersko zahájilo vojenské tažení proti Srbsku a za další tři týdny ruská vojska vtrhla na Halič.*“ (77) K sarajevskému atentátu nedošlo v červenci, ale 28. června. O měsíc později, 28. července 1914, vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. Kolman ani Janouch chybu nezavinili, v německém vydání je datum správné.

V kapitole o svých spisovatelských a překladatelských začátcích píše Kolman: „*V Šaldově Zápisníku (sic) jsem později také uveřejnil menší počet vlastních lyrických básní.*“ (45) Jak známo, Šalda v *Zápisníku* otiskoval pouze svou vlastní tvorbu nebo své překlady. Přitom vina opět není na Kolmanovi. V německém vydání čteme pouze „*V Šaldově časopise* (»in Šaldas Zeitschrift«) *jsem později uveřejnil také několik vlastních básní.*“ Asi by nebylo příliš obtížné Kolmanovy české básně v některé Šaldou redigované revui vyhledat. Pravděpodobně šlo o *Novinu* nebo *Českou kulturu*.

Jiří Rambousek

INZERCE

**RUBBO
RUBBO**

t ó n y
b a r v y
v ů n ě

**klub
obchod
čajovna**

Mánesova 87, Praha 2
(metro A, stanice Jiřího z Poděbrad)

Otevřeno denně kromě neděle
od 10 do 22 hodin

Jejda, pardon!

JAK STRÝČEK MILTIE DOBÝVAL SVĚT

Když se na přelomu února a března t. r. začínala nad už tak dost vysokou knižní DPH stahovat mračna (jež se ovšem stahují stále) a hrozilo její další zvýšení, byla jako příklad jednoho z mnoha titulů, které by za takové situace česky pravděpodobně vůbec nevyšly, uváděna kniha kanadské autorky Naomi Kleinové *Šoková doktrína. Vzestup kalamitního kapitalismu (Argo/Dokořán, Praha 2010)*. Nicméně ona zamýšlená „ekonomická cenzura“ by měla ve vztahu právě k této publikaci i svou skrytou logiku.

Pokud by *Šoková doktrína* nemohla být u nás z ekonomických důvodů vydána, trend zastírání skutečných cílů celosvětového tažení nadnárodního kapitálu, v knize popisovaný a dokládán konkrétními příklady dopadů na státy i jednotlivce, by došel svého naplnění. Jinými slovy: Proč by zrovna českému čtenáři muselo být nutně umožněno dešifrovat, co se ve skutečnosti skrývá za trojicí manter *deregulace, privatizace a škrty sociálních výdajů*?

Tato „svatá trojice“ volného trhu začala být opětovně uváděna v život na katedře ekonomie Chicagské univerzity v 50. letech minulého století, tedy v době působení Milтона Friedmana (1912–2006). Opětovně proto, neboť v předcházejícím dvacetiletí, ovlivněném vzpomínkami na světovou hospodářskou krizi (1929) a její důsledky, „byl názor, že do ekonomiky by se nemělo zasahovat, aby mohla řídit svět, jak uzná za vhodné, takřka tabu“. V řadě zemí vzrostl vliv sociální demokracie, která opírajíc se o myšlenky britského ekonoma Johna Maynarda Keynesa (1883–1946) usilovala o smíšenou ekonomiku, tedy slovy friedmanovců „o ošklivou míchanici kapitalismu, pokud šlo o výrobu a distribuci spotřebitelského zboží, socialismu ve vzdělání, státního vlastnictví v základních službách, jako jsou vodovody, a rozličných zákonů, které měly za úkol zmírnit extrémní kapitalismu“.

Obdobu této „míchanice“ prosazovali v rozvojovém světě stoupenci tzv. developmentalismu (podpora silného a různorodého vnitřního trhu a vysoká cla na importované zboží). Chicagská ekonomická škola naopak nabídla způsob, jak hájit zájmy vlastníků, jejichž největším nepřítelem, proti němuž bylo potřeba zahájit soustředěný útok, byl právě developmentalismus, který se rozbujel zejména v jižním cípu Latinské Ameriky – v Chile, Argentině, Uruguayi a v části Brazílie. Centrem tohoto „bujení“ byla Hospodářská komise Spojených národů pro Latinskou Ameriku. Sídliila v chilském Santiagu a v letech 1950–1963 stál v jejím čele ekonom Raúl Prebisch. „Dělníci v nových továrnách se sdružovali do silných odborů, které si vyjednaly platy hodné střední třídy, a svoje děti posílali studovat na nově zřízené státní univerzity. Zející propast mezi místní elitou a rolníckými masami se začala zmenšovat. V padesátých letech už se Argentina mohla chlubit nejpočetnější střední třídou na kontinentě a v sousední Uruguayi byla 95% gramotnost a fungovala tam bezplatná zdravotní péče pro všechny občany“, píše Kleinová.

Takový úspěch řízeného hospodářství byl ovšem trnem v oku šéfům amerických nadnárodních společností. Ekonomika sílila, ale o část obrovského majetku, který tímto bohem vznikala, vlastníci a akcionáři přicházeli, neboť museli platit státu korporátní daně a dělníkům alespoň zákonem stanovené minimální mzdy. A tak bylo jen otázkou času, kdy a jakým způsobem se pokusí obojí zrušit a vrátit se k neregulovanému kapitalismu za období před světovou hospodářskou krizí.

Na scénu tedy vstoupila chicagská škola, díky jejíž aureole vědeckosti byla za jeden z výchozích předpokladů nutných změn přijata i absurdita, „že volný trh je dokonalým vědeckým systémem, v jehož rámci jedinci, kteří jednají v souladu s vlastními zistnými zájmy, vytvoří maximální užitek pro všechny“. Tuto „vědeckost“ ještě umocnila Friedma-

nova kniha *Kapitalismus a svoboda* (česky ji vydal *Liberální institut* v roce 1993), na jejímž základě se formoval ekonomický program neokonzervativního hnutí, které tlačilo vlády, aby odstranily všechna pravidla a regulace stojící v cestě hromadění zisku, dále aby rozprodaly veškerý státní majetek, na němž by pak mohly vydělávat soukromé společnosti, a aby výrazně omezily financování sociálních programů.

Tyto tři základní kroky podle Kleinové doprovázela ještě celá řada specifik: „Daně, pokud už musejí existovat, by měly být nízké, a bohatí a chudí by měli být zdaňováni ve stejné paušální sazbě. Firmy by měly mít možnost prodávat své produkty všude po světě a vlády by se neměly snažit ochraňovat místní podniky či místní vlastnictví. Všechny ceny, včetně cen za práci, by měly být určovány trhem. Neměla by existovat žádná minimální mzda. Friedman navrhoval privatizovat zdravotnictví, poštu, vzdělání, důchody, a dokonce i národní parky.“ Jelikož za semeniště státem řízené ekonomie bylo považováno chilské Santiago, posloužilo jako „pokusná laboratoř pro průlomové experimenty s volným trhem“ a z Chile se stala země, na níž si mohl Friedman a jeho *Chicago boys* (jak se začalo absolventům ekonomických oborů chicagské univerzity říkat) „vyzkoušet své hýčkané teorie“. Nicméně zavést v Chile ekonomický experiment demokratickou cestou se ukázalo jako nemožné. *Strýček Miltie* si na svůj úspěch musel počkat až do 70. let, kdy v Chile vyhrála volby levice a američtí magnáti se začali obávat znárodnění největšího zdroje zisku v zemi, který do té doby spravovali – měděných dolů.

„Když se Nixon dozvěděl, že Allende byl zvolen prezidentem, dal šéfovi CIA Richardu Helmsovi slavný rozkaz, aby »chilskou ekonomiku pořádně zmáčkli«,“ píše Kleinová. Co to pro zemi, která za sebou měla 160 let víceméně demokratického vládnutí, znamenalo? Vojenský převrat, vládu junty a instalaci generála Augusta Pinocheta do jejího čela. Tedy stav celospolečenského šoku, během něhož bylo potřeba co nejrychleji provést všechny zásadní ekonomické reformy a pokud možno dřív, než se jejich zaskočení odpůrci zmožou na odpor.

Vývoj ovšem nesměřoval k ryzímu volnému trhu, ale pouze k další, dokonalejší fázi korporatismu, slovy Naomi Kleinové k „alianci mezi policejním státem a velkými společnostmi, které spojily své síly, aby vedly absolutní válku s třetím mocenským sektorem – s pracujícími –, a tak výrazně zvýšily podíl této aliance na národním majetku“.

Následná čísla mluví za vše: V roce 1988 žilo 45 % Chilců pod hranicí chudoby, zatímco nejbohatším deseti procentům vzrostly příjmy o 83 %. Autorka *Šokové doktríny* z tohoto výsledku vyvozuje, že hlavním úkolem *Chicagských hochů* ve skutečnosti nebylo ozdravit ekonomiku, jak tvrdili, ale pouze „vysát bohatství na vrchol společenského žebříčku a střední třídu pomocí šoků úplně vyhladit“. Stejný recept, doprovázený uvedením obyvatelstva do stavu šoku, jakož i mučením, vězněním a likvidací odpůrců tohoto receptu, pak použili i v Argentině, Uruguayi, Brazílii a následně v Bolívii, jejíž ministr plánování Guillermo Bedregal později vypověděl, že se své kolegy ve vládě snažil přimět k přijetí nové ekonomické doktríny i těmito slovy: „Musíme být jako ten

pilot v Hirošimě. Když shodil atomovou bombu, neměl tušení, co dělá, ale když uviděl kouř, řekl: »Jejda, pardon!« A přesně to musíme udělat i my – rozjet náš plán a pak říct: »Jejda, pardon!«“

S postupem času expandovali stoupenci chicagské ekonomické školy i do ostatních částí světa. Podle Kleinové stáli počátkem 90. let například i za politicko-ekonomickou krizí v Polsku, které po nátlaku Jeffreyho Sachse (ve východní Evropě po pádu totality známé jméno) na vedení Solidarity, jež se po vítězných volbách v roce 1989 ocitla u moci, přijalo *šokovou doktrínu* výměnou za odpuštění státních dluhů a za štědrý finanční pomoc při stabilizaci měny. Když se však Poláci žádného zlepšení nedočkali, začali se členové Solidarity nahlas ptát, „jak to, že jejich hnutí přineslo Polsku ještě nižší životní úroveň, než jaká byla za komunismu“. Výsledkem byla nová vlna stávek a zastavení velkoplošné privatizace v zemi.

Svou doktrínu *Chicago boys* vyvezli i do komunistické Číny, kde její uvádění do praxe mělo za následek tisíce mrtvých na náměstí Nebeského klidu, do Jelcinova Ruska, kde byl komunistický stát nahrazen takřka přes noc státem korporatistickým, v němž se podařilo skupince bývalých aparátčků a hrstce správců investičních fondů nahromadit díky privatizaci ruských podniků nehorázné peníze, zatímco dělníkům nebyla vyplácena mzda i několik měsíců, či

do Jižní Afriky, kde se jim po pádu apartheidu podařilo obelstít přerozdělovací tendence Mandelova Afrického národního kongresu laciným argumentem, že v ekonomicky propojeném světě by měli i Jihoafričané přijmout *šokovou doktrínu* prostě proto, že to tak dělají všichni.

Kromě změny režimu, postupné demontáže demokratického státu či alespoň obcházením jím garantovaných pravidel (v českém prostředí vzpomeňme na nedávné odsouhlasení škrťů v sociálních výdajích českým parlamentem během neoprávněně vyhlášeného a ústavním soudem později zrušeného stavu legislativní nouze) se naučili stoupenci *strýčka Miltieho* podle Kleinové využívat k dosažení svých cílů i jiné druhy šoku – války a přírodní katastrofy.

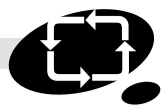
Oba tyto jevy jsou korporacemi chápány jako úžasné příležitosti pro reformy nebývalého rozsahu, jak je naprosto bez skrupulí popsal v roce 1995 ekonom z Columbijské univerzity Richard Ericson: „Každá reforma musí být rozvratná v dosud nepoznané míře. Musíme se zbavit celého světa, a to i všech jeho ekonomických a většiny sociálních a politických institucí a nakonec také fyzické struktury výroby, kapitálu a technologie.“ A tak zatímco přírodní kalamity vyženu z chýší na plázech původní obyvatele, takže se tam mohou téměř okamžitě usadit investoři, kteří si na ty turisticky lukrativní pozemky už delší dobu marně brousili zuby, kompletně privatizovaná válka (např. proti terorismu) mění státní rozpočet v dojnou krávu ve smyslu: „Když se mají zaplatit soukromí dodavatelé, štedrost nezná hranice, ale když se mají financovat základní funkce státu, pokladna je prázdná.“

LITERÁRNÍ ŽIVOT

foto Martin Langer

TRAMVESTIE PAVLA NOVOTNÉHO. Za přiměřeného srovnání byla na konečné v Jablonci nad Nisou (rozbitím láhve sektu o nárazník) pokřtěna vzácná, protože literárně zajímavá tramvaj. Pět let před tím ovšem pracoval liberecký performer a germanista Pavel Novotný při cestách úzkokolejnou tramvajovou tratí spojující Jablonec s Libercem na neobvyklém díle, nazvaném nakonec *Tramvestie*: Zaznamenával pomocí mikrofonu postřehy, pocity, asociace a komentáře k ujiždějící krajině, které lákal z pečlivě vybraných spolecestujících. Doma pak nahrávky prepisoval, zhušťoval, rytmizoval... Šesti takovými texty, zafixovanými v tištěné podobě, pak grafik Jan Měřička vyzdobil zmíněnou tramvaj zvenku i zevnitř a v pátek 13. května 2011 byl konečně za četných fanfár a showivavě přízně dopravního podniku města Liberce a Jablonce tento vůz zařazen do běžného provozu na patřičné trase (linka č. 11). Bude na ní jezdit dlouho. Možná si na ni také počkáte.

Tělka na Kryštofově obličej ztmavla a pokryla mu tvář i čelo krupičkovitým potahem. Nalíčený a v paruce vypadal Kryštof úplně jinak.

„Zůstaň tak,“ řekl Štěpán.

Kryštof beze slova rozevřel aktovku a vytáhl z ní krabici s líčidly. Z tlamy aktovky vykukovali ven Vlci a Ovce. Začali se tlačit ven, připomínali se. Štěpán zabořil ruce do Kryštofovy aktovky, ale z toho hrobu nestačil nic vyjmout. Kryštof zavřel aktovku nohou, málem přiskřípl Štěpánovi prsty. Kryštof si u zrcadla potíral vazelínou obličej. Pečlivě vtíral vazelínu do pokožky.

Štěpán si povolil tkaničky u bot, vstal a stáhl si ze sebe nový svetr. Rukávy mu zvarhánkovatěly. Číchal k němu. Srovnal si zmačkané rukávy a přehodil svetr přes opěradlo židle, aby se přes noc vyvěsil a vyčlchl. U dveří přehodil páčku. Odvedle slyšeli hovor. Pokoje byly opravdu špatné. Byly od sebe odděleny jenom stěnou z hobry, takže sem bylo slyšet každé slovo. Těm vedle to nepřišlo, protože Kryštof se Štěpánem mlčeli. Kryštofova aktovka s Vlky a Ovce nepřestávala Štěpána přitahovat. Ve škvíře se bělaly stránky. Klekl si k ní a opatrně vsunul prst do škvíry, aby ji rozšířil. Kryštof si setřel chomáčkem vaty půlku obličej, vypadal jako šašek. Rukou zacvakl zámeček a aktovku skopl pod postel.

„Matka nás oba podvedla. Sedli jsme jí na lep,“ řekl Kryštof klidně a zase se vrátil k zrcadlu. Z vaty utrhl další kus a přejížděl si jím po obličej.

Štěpán odhrnul cípy dek na postelích. Přehodil je až do noh, aby jim nepřekážely.

Kryštof si omyl obličej, skláněl se nad umyvadlem. Skloněný se také utíral. Po odlíčení ještě víc zbledl. Byl bledý jako stěna.

„Aspoň vlasy si nechej,“ poprosil ho Štěpán.

Kryštof místo odpovědi strhl prudce paruku z hlavy a rukou si přešel po zpoceně holé lebce. Štěpán se s tím smířil. Co se dalo dělat, poručit Kryštofovi nemohl, ve státních domech se Kryštof nezdráhal chodit v paruce.

„Zapomeň, že byla, že jsi k nám chodil,“ řekl Kryštof.

Štěpán si přetáhl přes hlavu košili a začal se rozepínat. Když se už začal svlékat, skončil obvykle nahý.

„Zapomeň taky,“ vykřikl Kryštof tak prudce, že Štěpán strnul. „Zapomeň taky na večery a na noci ve státních domech.“

Štěpán udělal pár kroků a výhrůžně stnul před Kryštofem u umyvadla. O dosahu svých slov se mohl Kryštof okamžitě přesvědčit podle Štěpánovy rychlé reakce. Teď mi jednu ubalí, blesklo Kryštofovi hlavou. Teď ji dostanu, řekl si. Štěpánova tvář ztvrdla. O matce by mohl před Štěpánem mluvit třeba do rána, ale jen začal o státních domech, hned se ozval. Tvářil se jako fracek, který si dokáže prosadit svou třeba pěští. Opálená hrud' se mu leskla. Křížek na krku, který nikdy nesundával, se klímal. Připomínal oběma první setkání na mostě. Štěpán nastavoval Kryštofovi opálenou hrud', protože věděl, co na něho platí. Růže se opile rozložily ve váze, opíraly se, ztěžklé, o okraje z broušeného skla. Přes sklo vázy byla dole dobře vidět na useknutých stoncích práce ostrých nůžek. Na galerce se válely chomáčky zažloutlé upotřebené vaty. Paruku odhodil Kryštof na postel. Pokoj byl prostoupen růžemi, líčidly a Štěpánovým potem. Vedle už podle všeho zhasli a ulehli. Škvírou pod dveřmi proudil do pokoje z chodby chladný vzduch. Kryštof Štěpána od sebe odstrčil. Dalo mu fušku hnout s tím palouskem. Ještě se nestalo, že by se Štěpánovi někdo postavil. Kryštof musel být na Štěpána hrubý a nesměl se na něho dívat. Přivřel proto oči a oběma rukama do něho strčil. Nesnesl jeho blízkost. Kryštof se díval na Štěpánův svetr a pokračoval: „Často tvrdila, že jsem po ní. Měla svatou pravdu. Jsem po ní. Všaks to viděl, co jsem zdědil. Ona byla zrovna taková šmíra.“

Štěpán se narovnal, pak sklonil hlavu a zachytává se posledního stébla, usmál se. Předváděl Kryštofovi vlasy. Věřil, že Kryštofa aspoň na něco nachytá.

„Ještě mi závidíš,“ vyštěkl Kryštof, jemuž tohle podplácení najednou lezlo krkem. Byl zvědavý, s čím se Štěpán ještě vytasí. Štěpán se usmíval a dával mu tak najevo, že ty věci s matkou sem nepatří, že je nemá zatahovat mezi ně.

„Co chceš, abych ti předal?“ zeptal se Kryštof umíněně. Připadal si jako na jevišti. „To?“ vyštěkl a kývl k líčidlům. Štěpán se ani nepohnul.

„Lidé, kteří ji poznali lépe, mi to dneska řekli,“ řekl Kryštof.

Bylo zřejmé, že ho Štěpán neposlouchá. Štěpán vůbec nečekal na vysvětlení. Prozdil se. Kryštofova matka ho dávno přestala zajímat.

„Ty blázne, jak to chceš udělat? To je jednou provždy určený. Na ženský seš levej. To nezměníš, i kdyby ses rozkrájel,“ řekl Štěpán a zase se k němu přiblížil. Kryštof viděl jenom ten křížek na jeho krku. O tom, že se mu po poledni nečekaně aspoň na čas podařilo ten blud vyvrátit, neřekl ani slovo.

„Vnutila mi vás,“ řekl Kryštof.

„Ty blázne, jak...“ řekl Štěpán jist si svou pravdou.

„Všechno, co mi vnutila, smažu,“ řekl Kryštof.

Pak poručil Štěpánovi, aby se oblékl. „Obleč se,“ řekl mu. Štěpán naráz hodil flintu do žita, poslechl ho, začal u tkaniček. Nakopec si u zrcadla přičísl rukou zježené vlasy. Při tom oblékání se mu posunul křížek na stranu. V očích se usadil Štěpánovi lesk, který Kryštof dobře znal ze státních domů.

„Neboj se. Já se tu neztratím,“ řekl Štěpán, aby mu ukázal, a pomalu, snad čekal, že se

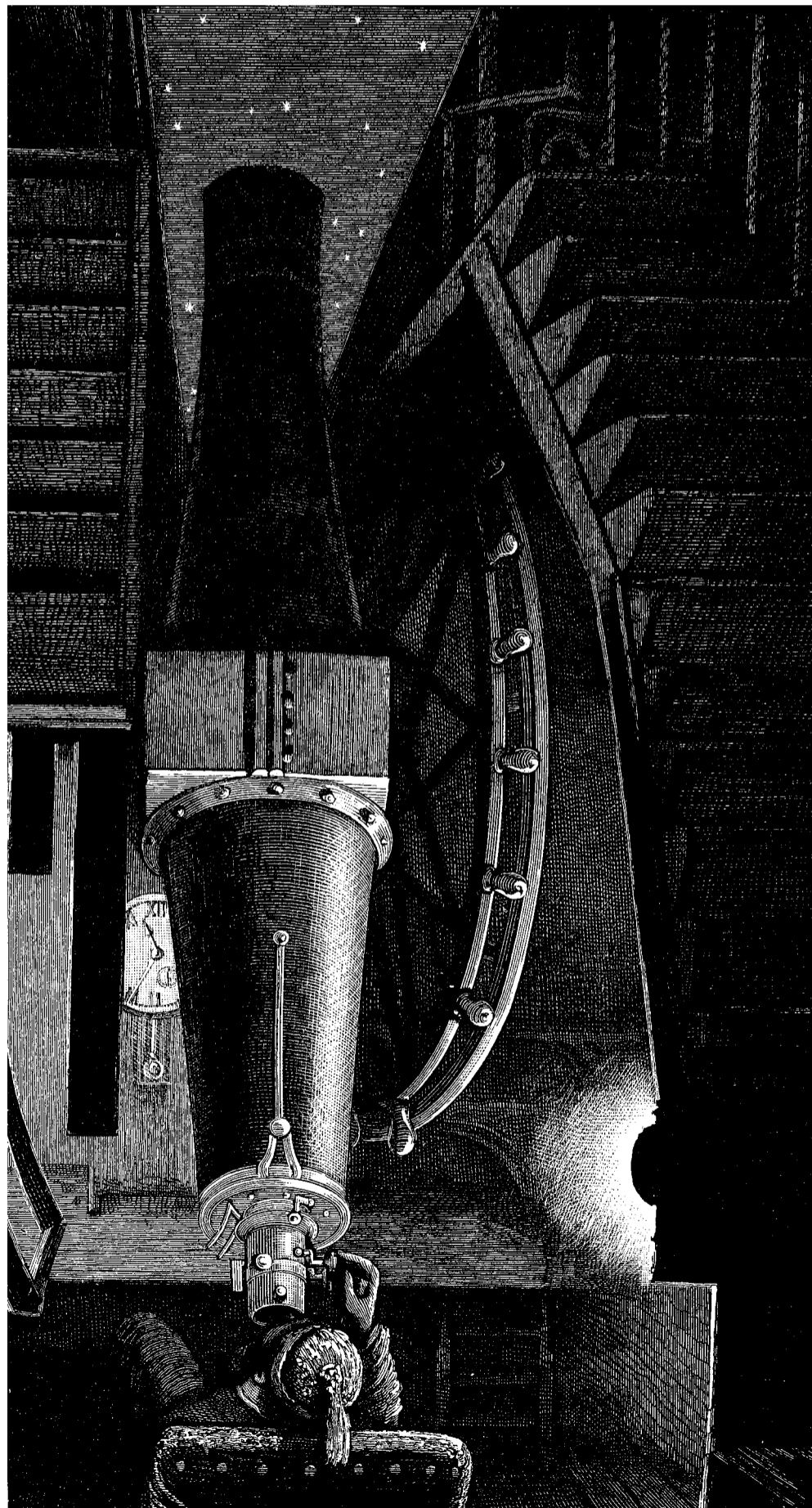
Kryštof ještě umoudří a zavolá ho zpátky, šel ke dveřím.

Otevřenými dveřmi dolehl na Kryštofa z chodby prudký závan chladného vzduchu. Ze sousedního pokoje bylo slyšet osvětlovačův hlas. Žádal představitelku manželky, aby si lehla níž, aby se pod ním srovnala, že se na tu chvíli nadzdvihne. „Pomalou, pomalou, ať tě neztratím,“ šeptal osvětlovač do noci. Odpolední chvíle strávené na pohovce vyvstaly Kryštofovi zase před očima. Překryly všechno ostatní. Jeho zájem se ubíral jenom tudy. Probíral se těmi odpoledními chvílemi, listoval v albu s jednou jedinou fotografií. Zmítalo se na ní nahé děvče z pasáže. Štěpánův pot zůstal v pokoji. Kryštof na chvíli otevřel okno. Večer končil navlas stejně jako po matčině smrti, kdy služka ze sousedství také větrala. Paruku přidal Kryštof k matčiným rukopisům do aktovky. Vsunul ji nešetrně mezi Vlky a Ovce. Neposkvrněnost mnohých stránek tak vzala za své.

Ve váze trčely růže. Než zhasl, vrhaly na zeď stín, který ho děsil.

(pokračování příště)

OBRAZKY Z PŘÍTMÍ ZÁMECKÝCH KNIHOVEN

Noční pozorování oblohy na observatoři v Greenwich – časopisecký obrázek z roku 1880.

POZNÁMKA

PROČ JSEM PŘESTAL FANDIT SLAVII (A NEJEN TO)

Rozhodl jsem se, že dnešním dnem přestávám být fanouškem fotbalového klubu SK Slavia Praha. Nečiním tak proto, že bych měl v úmyslu začít podporovat klub jiný, ale proto, že jsem se rozhodl přestat sledovat fotbal, potažmo sport jako takový. Má to dva důvody.

Ten obecnější je, že všeobecná posedlost sportem přesáhla rozumnou míru. Sport nahradil umění, zábavu i mezilidskou komunikaci. Ale nejen to. Je i absurdním důsledkem společenské perverze. Společnost, jak se zdá, potřebuje válku, ale zároveň si uvědomuje, že tato potřeba je zvrácená, a proto si ji kompenzuje – sportem. Ne snad že by kvůli tomu nastal světový mír. Ani pedofil nepřestane koukat po dětech jen proto, že si sežene mrkáci panenku. Realita je však taková, že z našich sportovců se stávají buď národní hrdinové, a ty pak oslavujeme jako vojvodce, nebo zatracenci, které společnost předvolá před „válečný“ soud – či spíše před soud sportovní. Na tomto humbuku se bezpochyby podílejí i média, zvláště ta internetová, která z každého uprnutí kdekterého čtáristy udělají aféru světových rozměrů. Z dlouhodobého hlediska by pro společnost bylo daleko hygieničtější, kdyby se zabývala skutečně podstatnými věcmi, které ji v budoucnu mohou oslabit,

nahodlat a rozložit, např. připravovaným zákonem o reformě vysokých škol, zvýšením DPH z knih, narůstající idiotizací světa, kterou způsobuje politická korektnost, inflace vzdělání, zhoršující se společenská krátkozrakost atd.

Konkrétnějším důvodem, proč přestávám fandit právě Slavii, je otravné chování, které předvádí jak vedení, tak i fanouškovská základna tohoto klubu. Na jedné straně lži, tunelování a arogance, na straně druhé násilí, hloupost a přesvědčení o tom, že Slavia (ale i kterýkoli jiný sportovní klub) je majetkem fanoušků. Není. Je pouhým pěšákem v celosvětové sportovní válce, která, opakuji, přesáhla rozumnou míru a změnila se z přehlídky tělesného umění v perverzní hru, jež je prosta veškerého smyslu i důsledků. Nejsem proti smysluplné tělesné aktivitě jako takové, právě naopak, ale dnešní sport je pouhou zbytnělou iluzí a náhražkou skutečného života.

Proto mě už nezajímá, jestli Slavia vyhrála, nebo prohrála, blíží-li se některé olympijské hry (na nichž se tato celosvětová úchylnka projevuje nejmarkantněji) ani jak se daří českému hokejovému týmu. Ostatně právě ona mediální kurvírna, která zamořila český zpravodajský prostor žvásty o Jágrovi a spol., mě k tomuto rozhodnutí vyprovokovala.

Ondřej Hanus

Ladislav Selepko

Hana Schiker, Rukavice, fotografie

Otcovrah

Další okolnosti mé cesty nejsou
liška mě budí vprostřed noci a chce zřídlo
– dávám jí proutkem za vyučenou
čeká, až usnu, zkouší to znovu, hodinu, dvě

Je celkově teplo a sucho
krásní lidé drží bobříky ticha, hladu a samoty
vůči vesmíru je určují lampy

Z pekla vyhnáný
na šachovnici držím neutrální políčko
Chci být neustále při vědomí

Ze zaměstnání mám strach
přiznal jsem se lišce před probuzením
Někdy si vše uvědomím a strnu
den obvykle rozmaže náznaky skutečné cesty

Můžu jíst dlouhé, vyvážené hodiny
montovat se ve sny, chytit vzteklinu
ledovec za hranici tání, žmolek kofeinu
Zlato, jež svítí i ve tmě

Ostrý úhel

Do večera dost hlasů, může si odložit tělo
narodit se v Čechách, příliš smysluplný
než aby unikl zebře –

Kolikrát myslel, že ji našel
stále to nebyla ona – Až teď, zašitá u protinožců
– vešel, otevřel okno – – – uragán obeplul zeměkouli

Roky dřiny a samoty, nádobí krajského města
kolem dokola obnovované tlumiče –
– už aby všemu byl konec, nebo začátek! –
Ale to ne, do toho si jej mráz neobalil

Ona to samé, pouze jako žena:
– léta probdělá čekáním na idiota –
Konečně přišel – ani se nemusel zouvat, nebo svlékat
silný, unesl koráb bez minulosti

Hrabal se v záhoncích na pokraji mízy
kukal do hodin, poraněný o asparágus
což bylo ticho na točně lanovkové dráhy
tělo opřené o stromy, s přechodem na parkovou lavičku

Štědrý večer

Vedeme spolu tichou vleklou válku
poslední, co nám zbývá
přátelé mají rodiny, kosti v jídle
mezi námi protéká zelený cement

Strach z odpadků a vlasů
na koberci živý štít dohořívá
netuší, co se děje na baseballovém hřišti
vypuklo další kolo národního povstání

Vzteklý po Dukelském průsmyku
čekám na hroznové víno
rybičky v aspiku proplouvající
komiksem s rybářskými potřebami

Nebudu tě budít, pustím si mašli
sjezdovkou dolů po Schladmingu
líbali jsme se kdysi s dálkovými světly
když přes dálnici

Jablečnou stopou přecházel ježek
natrhat si konvaliny

Danajské ovoce

Vyšla jsi do deště přemýšlet
pod atomovým deštníkem své matky

Vzňala ses pod hliněným brněním
rozmetala oblohu
draci jsou k neuchopení
nepohlazení

Přikrytý hvězdou z chlupaté studny
růžový krokodýl předsedá říšskému sněmu
v bezedném prázdnu ze strojů

Musím promluvit
s papouškem v dehtu
proč stěhováci odvázejí mramorové sloupy

Vteřinou vzpříčenou
v leopardím uchu, v proplétání košíků
srůstajícím jako rána

Daruji ti břeh pod modrým hromobitím

Držení těla

Ve vzácných chvílích jsme se přiblížili
k pískající konvici, na pláži stála káva
v neděli foukalo, rohy se lámaly
na dětském koupališti

Nechci zvyšovat hranici bolesti
plošinu vozíku zajíždějící mezi minerálky
stíny se nadýmají, listy opékají
od sousedů teče voda, padají knoflíky

Jsem svůj v květináči na balkóně
podezřelý záclonou, nabitý statickou elektřinou –
– výhled za stromy s kukaččími vzlyky
řeka se zvedá, převléká, lepí se na stůl

Kolik prádla zůstalo v koši na silnici?
Kočičí stopy vedou mezi popelnice
mír se naklání, natahuje si kšandy, zkoumá
svět na roztroušených koncích sklerózy

Jako to ráno o půl sedmé v Horní Plané
německý expresionismus, mlha, beton
příběh začínajícího šachisty v umývárně
zrcadlo obrácené vzhůru obrazem

Venku je tma, uvnitř den
na dlaždičkách kvetou pstruhům chlupy
silné ženy, opírající se o zábradlí, padají do vln
na nohou závaží z dětství

Za řadou oken čeká sklo na zahřátí
po nádvoří plují parníky –
v těchto komnatách jsem začínal myslet na tebe
na odvrácenou stranu modlitební knihy

Člověče, neroď se!

Jak se zbavit pocitu špinavých, nemytých
rukou, právě vylovených z odpadkového koše?
Vizitka na dveřích se zmenšuje a mizí
vizita v očích křičí: Právo! Popravení! Sekaná!

Navštívili nás příslušníci ze zatopené posádky
Bublíny! Škeble! Pilouni! Hosté na mateřské
naházejte děti do kašny mezi drobné skutky
Kdo se stará o duši, přijde o bejvák!

Nutkové hrabošství, hrátky se záchrannou brzdou
Co kdyby ve tmě byla něčí sandála?
Rty přilepené na minohledačku zkoušejí pohlaví
vyplivnout, polknout, valčík na nasycenou

Zatím za posledními švy dýchá Ječmíněk
akrobat na kuří noze, vypařený vynálezce
zabořený nehty do cukru ve slepé uličce
kolečko z vysavače vyšívající nutné vzdálenosti

foto archiv L. S.

Ladislav Selepko (nar. 1973 v Pardubicích) vystudoval českou a anglickou filologii na univerzitě v Olomouci. Živil se jako soukromý lektor a uklízečka. Pravidelně přispívá k udržování literárního *milieu* serveru *Totem.cz*, příležitostně publikuje i na jiných elektronických adresách (*Wagon, A Tempo Revue*). Je zastoupen v antologii překladů do italštiny *Rapporti di Errore* (2010).

roman kinkor

Hana Schiker, bez názvu, fotografie

Tváře

Kolik má obličej tváří? Vystupují ze mne. Ukáží se mi a zanikají. Téhle noci je ztrácím jako strom suché listí.

Nevelká kamenná kašna u starého, mohutného stromu. Je celá pokrytá ledem. Tuším tam pod ledem rybu. Odhodlán pěstí rozbiji led. Ani se neporaním. Je tam, zvolá přítel, stojící vedle mne. Je mi povědomý, a přece neznámý. Karas se ukáže. Je na hladině, nebojácný, těsně u mého obličejce. Pak se ponoří. Vidím, že není obyvatelem téhle nádrže vody. Jen do ní svobodně vplouvá a odplouvá, kdy se mu zlíbí.

Ježíš

Bylo to na návrší nad řekou. Jordán se kličtil tam dole. Řekl: Já změnil váš osud. Při těch slovech vyndal králíka z proutěného koše a pokračoval: Kdybych tak neučinil, přendali byste každý svého králíka jen do jiného koše.

foto archiv R. K.

Roman Kinkor (nar. 1966 ve Strakonících), vesnické dítě se šťastným dětstvím, gymnazista, později zemědělský inženýr, který se v důsledku transformace začal živit úředničnou, si píše pro radost, převážně do šuplíku.

Několik nočních příběhů

Suchý strom

Jedné noci, když vítr odvanul mnoho suchého listí, strom poznal, že je suchý. Odhalené tváře temnot se rozplývají v naději živých kořenů.

Tu noc jsem byl zlostný a opilý a Boha nazval jsem bachařem.

Kouzlo deště

Noc. Déšť spláchl prach a Lišaj Smrtihlav dnes nemůže létat.

Křížování

Tu noc jsem mu znovu spílal. Vztekly nad nevyžádanými dary. A v úleku nad sebou samým se rozpomenul. Vždyť řekl mi před lety: Ještě mnohokrát mne zradíš. Ještě mnohokrát mi plivneš do tváře. Já však čekám na tebe.

Jména

Noční zápolení Jákoba s andělem. Příběh? Znamení? Když člověk touží poznat boží jméno, dovídá se své. Jsou jména, kterými se označují kroky cesty. Také jména cest. A jméno Cesty nad cestami.

Zacheus

Zachee. Zachee. Bylo to tiché volání. Skoro ho mezi knihami přeslechl.

Gedeon

Hnal se po schodišti vzhůru. V uších mu zaznělo: Gedeon tě nepozdvihne! Běžel dál, nohy svižně zdolávaly další schody. Náhle ve výšce schodiště končilo. Jen taktak zabránil svému pádu.

Tiší učedníci

Lidé se rozchází. Kázání skončilo. Petr už mluví jako Pán, řekla mu jedna z žen. Mlčel. Já patřím mezi Tiché, pomyslel si.

Bylo jich šest a stali se tichými, aby nebyli sobě pokušením.

Proměny

Seběhli dolů z kopce. Rozhlédli se. Byli tam sami. Dívka Blanka se změnila v motýla. Poletovala kolem něho. Náhle se proměnila v bzučivou mouchu. Věděl, že jí může pomoci, aby nabyla zpět svou lidskou podobu. Musí se ale stát hadem! Váhal, vědom si nebezpečí. Vždyť, jako had, by ji mohl chytit a sežrat.

Cela

Klášteřní cela. Jen on a jeptiška. Krásné, mladé děvče. Jen trochu té pýchy. Nepatříčné u řeholnice.

Řád

Z okna své klášterní cely uviděl rodiče. Zaradoval se. Chtěl je přivítat. Pozdravit. Starší žena mu odemkla celu a on se za nimi chodbou rozběhl. Matka představená mu zastoupila cestu. Smí rodiče jen vidět. Nesmí s nimi mluvit ani odejít! Vzepřel se. Řekl: Já nepatřím k řádu. Ona: Ale nosíš náš šat! On: Tak si ho nechte! Svlékl ho ze sebe a odešel.

Hořovice

Byl jsem překvapený, jak si ta města jsou navzájem podobná. Autobus mne dovezl skoro až k náměstí. Říkám si: Konečně Vodňany. Byly to Hořovice.

Jemný Pavel Hrubec

Pavel. Velké dítě s čistýma očima, plachým úsměvem a diagnózou F 20.0.

Lékařská zpráva – nález

... trpí závažnou paranoidní schizofrenií, pacient vůbec nemá kontakt s realitou, v chování milý, neodpovídá běžné společnosti. Má svůj astrální svět, svou astrální ženu, komunikuje s anděly, démony, věnuje se esoterice. Během vyšetření chodí, skáče, na vyšetření nosí foukací harmoniku, zpívá, v chování občas neodklonitelný, často se toulá, nevydrží na jednom místě. Medikaci není schopen pravidelně užívat, nechápe důvod ...

Děti andělů zdají se být blázny.

Nikodém

Rozdané karty osudu. Dnes je mou karta Nikodéma. Vydám se nocí za Pravdou? Napiši knihy pro Lazara?

Vzkříšený Lazar

Lazar byl němý. Měl bílý šat. Mladou tvář. A staré vlasy.

Hledání jména

Petr Spálený? Jan Spálený? ... Tereza Brodská.

Čekání na pátý den

Podoben Lazarovi smrdím již čtvrtý den ve svém hrobě. Tíží mne kámen na srdci, než bude odvalen v den pátý.

Cesta učedníka

Odchod z rodného domu

Ten večer jemně mrholí. Vyšel z domu svých rodičů. V tátových šatech. Tak, jak byl zvyklý z dětství. Zkratkou, přes pole. Den začíná večerem. Cesty učedníků za tmy.

Na zástavce

Cesta ho přivedla k autobusové zastávce. Proplétal se mezi lidmi, kteří sem přijeli. Některé znal od vidění. Ptal se sám sebe: Proč tu tak rozpačitě postávají? A najednou ... Věděl! Tohle je konečná. Žádný autobus už dál nejede. Pěšky přišel a pěšky půjde dál. Vnoří se do tmy.

Bloudění

Umělé světlo divadelního reflektoru ho na chvíli zmátlo. Rozběhl se k němu plný naděje. To zklamání! Vrací se na cestu. Vrací se do tmy.

Hana Schiker, bez názvu, fotografie

vít janota

(o kruhu mystické cesty)

Prvý pravil:

Svět se řítí do temnoty, paprsky světla zakřivené gravitačními poli vrací se do svých východisek.

Druhý pravil:

Kruh je abstrakcí, které má být dosaženo.

Třetí pravil:

Ne temnota, ale odvrácená tvář světla, ne paprsky, ale dráhy našich skutků.

Čtvrtý pravil:

Kruh je abstrakcí, které musí být dosaženo.

Pátý pravil:

Kruhem nelze kráčet k vrcholu pyramidy.

Šestý pravil:

Kruhem lze pyramidu zvrátit a nadále hledat její hrot ve vlastním srdci.

Sedmý pravil:

Srdce je jediným měřítkem nepoznaného.

Osmý pravil:

Nezapomeňme tedy na začátek, bude zároveň i koncem.

Devátý pravil:

Hrot pyramidy není kruhem.

Desátý pravil:

Hrot pyramidy je kruhem zanedbatelných rozměrů.

Jedenáctý popuzeně zvolal:

Dost již prázdňného tlachání, hlupáci!

Dvanáctý pravil:

Neboť v sobě spletená obruč ticha je skutečným cílem mystické cesty.

(o moudrosti)

Prvý pravil:

Kdo spočítá hvězdy na nebi? Kdo pochopí city žen?

Druhý pravil:

Samota je žebrákem číhajícím u cesty moudrosti.

Třetí pravil:

Ne city žen, ale tiché spočinutí večera nad studnicí noci.

Čtvrtý pravil:

Moudrost je jemnou krajkou lemující plášt samoty.

Pátý pravil:

Neváhejme proto opustit své domovy, rozžehnejme se se svými blízkými.

Šestý pravil:

Putujme nepoznání po stezkách, které ostatní zavrhl.

Sedmý pravil:

Tažme se kadeří utkaných z hebkého svitu Luny.

Osmý pravil:

Nač se ještě tázat, když vše podstatné bylo již na počátku vepsáno do letu ptáků na jitřním nebi?

Devátý pravil:

Moudrý, který se přestal tázat, hřeší na svou moudrost.

Desátý pravil:

Moudrý, který se přestal tázat, došel naplnění své moudrosti.

Jedenáctý pravil:

Neupírejte pošetile oči k obloze, nežehrejte na teplo svých přítelkyní.

Dvanáctý pravil:

Neboť moudrý nenechává ženy k ránu samotné.

(o věrnosti)

Prvý pravil:

Včerejší lásky jsou jen šalivým pableskem smutku na vlnách oceánů.

Druhý pravil:

Cesty se rozbíhají, hrách se sype.

Třetí pravil:

Červotočivost soumraku vytřepává z rukávů piliny osamění.

Čtvrtý pravil:

Samotni staneme na útesech bičovaných ledovým víchem.

Pátý pravil:

Cožpak se nedojímáme velkými příběhy historie!?

Šestý pravil:

Cožpak neuroníme slzu nad odhodlaným toužením spřízněných duší!?

Sedmý pravil:

Hloubka citu se neměří krejčovským metrem.

Osmý pravil:

Krev hnaná láskou se nepřelévá plechovými vědry.

Devátý pravil:

Věrnost je plachtou nadouvanou marnými větry sentimentu.

Desátý pravil:

Věrnost je plachtou vedoucí zbloudilé loď do bezpečí přístavů.

Jedenáctý pravil:

Nuže vzhůru na palubu, námořníci!

Dvanáctý pravil:

A ať vaše ženy svést závěsy v oknech.

inka machulková

Tramvaj

(Viola Fischerové)

Kdo mě jen poslal
do toho snu,

do zbylé části vypíchnutého předměstí –
Přes domy nevidím z návrší
na dlouhé odpoledne.

Vystoupím z tramvaje, s ostatními
zabočím za roh.

Ulice klesá k nároží, a kteří teď
se mnou přijeli, vcházejí do domu
a dveře za každým zapadají
do klidu fasád s barvou pískovce.
Nezdobené a zašlé, ukazují mi
svou přívětivou podobu:

Na rohu u domu hrají si děti
a slepá bába tápá,
hledá ty ostatní, a matky se z oken
s dětmi smějí.
Zamávám na ně; nedohrají
a vbíhají do domu, dveře zapadnou
a okna se zavírají.

„To bude chodba,“ řeknu si, „a neznají mě,“
a za rohem jdu dál.

Je teplý den;
ulice stoupají, mám žízeň, chci k tramvaji,
ale ulice klesají za rohem,
zkrácené do řady domů,
uzavřených pískovcem.
Žádný strom.
Ani tráva,

Kterým detailem je kódovaný můj sen –

...

Vložený den, a v noci
podobně znova:

Je bezmračné odpoledne
se stejnou barvou
domů bez čísel,
nahoru k rohu
a za rohem dolů
ulicemi beze jmen
pohybují se v pasti stejných slov.

...

nečekaná, teď
úsměvem přejde ulici
a uklidní můj verš:
„Jdu taky k tramvaji,“ řekne
a v chůzi si navyklým pohybem
upraví vlasy.
Já pár kroků za ní;
ta neuvěřitelná podoba mi brání
jí nevěřit.

Ale za rohem
raději si se mnou zapálí
a začneme se smát.

Možná, že ví, jak rozlousknout ten kód
a ještě se jí nechce.

Ani ve snu ji nenapadne
mi ho prozradit.

(Zapsáno v lednovém dnu 2011)

Listuji usínající televizí
vtíravou hymnu
si z uší vymnu

Konečně sama

S mým prvním slovem
Ne – ne – ne

Za okny strom
ve výšce vidím
větvě

Odlisované tajemství

V zahradě
v dolní Lopatecké
vykopal otec zbytek kořene
co prorostl ouškem klíče
Bez domu

Pokaždě jiný obraz hor

Nebe, když modré, ve výšce křížují
bílé stopy letadel
s mou dlouhou
jednoduchou touhou

Přesahuje souběžný verš

(22. 3. – 12. 4. 2010,
klinika Berchtesgadener Land)

foto archiv Tvaru

Inka Machulková (nar. 1933 v Praze) vystudovala Vysokou školu chemicko-technologickou a prošla celou řadou zaměstnání. V 60. letech se podílela na činnosti pražské poetické kavárny Viola (společně s Václavem Hrabětem a Vladimírou Čerepkovou). V roce 1968 odešla do Mnichova, kde žije doposud. Vydala sbírky *Na ostrí noci* (Růže, 1964), *Kahúčú* (ČS, 1969), *Kámen komedianů* (PmD, 1979) a *Neúplný čas mokré trávy* (Host, 2006).

VEŘEJNÉ VZPOMÍNÁNÍ

František Černý: Normalizace na pražské filozofické fakultě (1968–1989). Vzpomínky FF UK, edice Mnemosyne, Praha 2009

Vzpomínkové knihy sice bývají především obrazem autorova soukromí, toho, jak a čím se velké dějiny promítly do těch malých, ale... sám název recenzované knihy nás upozorňuje, že tady půjde o víc, například také o to, jak, nakolik a čím se na těch velkých dějinách spolupodílíme, kolik z nich v nás zůstává a proč, s kým (a proč) jsme se v nich i o ně potýkali.

František Černý, teatrolog (především pak divadelní historik) známý i v zahraničí, se narodil 21. února 1926 v Jaroměři. Po maturitě na tamním gymnáziu absolvoval na FF UK v Praze estetiku a slovanskou filologii, k jeho významným působitím patřilo například oddělení dějin a teorie divadla na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (zde byl v letech 1960–1964 jeho vedoucím). V letech 1966–1969 byl dokonce proděkanem fakulty (a v této funkci tedy zažil roky „oblevy“ i počátek takzvané normalizace). Roky normalizační šedi prožíval ve vědeckém i publikačním ústraní (i když smí na vysoké škole zůstat), nicméně i tak dokázal působit na své studenty a zachovat si odborný a lidský kredit (aniž si – krom podpisu Anticharty – zadal s tehdejší mocí), takže se stává prvním polistopadovým děkanem. Autor mj. monografie o Haně Kvapilové či Františku Smolíkově, několika obsáhlých studií o dějinách českého divadla (zabývající se však také otázkami metodologickými), spoluautor olbřímích *Dějin českého divadla*, který však nezapomíná ani na divadlo amatérské nebo „venkovské“ (*Cesty*

českého amatérského divadla; Divadelní život v Jaroměři 1819–1918), zemřel po krátké nemoci 12. června 2010 v Praze.

Musím se přiznat, že jsem tuto v odborném světě respektovanou osobnost poznal nejdříve jako tvůrce citového zaujetí a slova básnivého – když jsem se totiž toulal (v duchu i v realitě) se stránkami jeho *Putování se starými pohlednicemi z Hradce Králové do hor*; s první z knih, které obsahují některé rysy textu vzpomínkového. Pokud ovšem zde – a ještě silněji v mapování prostoru dětství a mládí v knížce *Vě městě u tří řek* – převažují momenty vzpomínání intimního (provázené beletrizací textu, jeho zvýšenou citovostí a metaforikou), můžeme námi zkoumanou knihu zařadit sice také mezi vzpomínky, ovšem vzpomínky tak říkajíc veřejné, psané nikoliv z potřeby chvíle a inspirace, ale jako svědectví, které má být takto archivováno a předáno budoucím (jak praví autor doslovu Z. Beneš: „ve smyslu účastnické epistemologie“).

Kniha, která „vytváří časový diptych s tematicky jinak laděnou knihou *Divadlo v bariérách normalizace (1968–1989)*“, nese mnohé vypovídající název *Normalizace na pražské filozofické fakultě (1968–1989)* a doplňující podtitul *Vzpomínky*. Přiznejme, že je důležité znáti také předchozí vzpomínkové tituly vyšlé z pera Františka Černého, abychom totiž seznali jeho osobní a vědeckou anamnézu v letech padesátých a šedesátých, která období právě zachycovanému (do nějž přece Černý nevstoupil – jsa až do čísteč členem KSČ – jako tabula rasa) předchází. A přiznejme také, že u některých osob, zejména těch, na něž Černý pohlíží s určitými rozpaky, bylo by dobré znáti také stanovisko druhé strany: zrovna třeba v časech kolem listopadu 1989 velmi respektovaný Milan Lukeš je Černým nahlížen spíše jako

obratný kariérista převlékající plášť vždy podle poslední módy.

Pokud bych ovšem měl hovořit o hlavním problému knihy sestávající z několika zdánlivě nesouvisejících kapitol (jimž ovšem rád přiznávám vnitřní sepětí: normalizaci nelze hodnotit bez povědomí o přechodu ke skutečně normálnímu vysokoškolskému provozu po roce 1989, o jejích koryfejích a jí vystavených mezích), vidím zahlcení fakty, jimž nebylo dopřáno času ani prostoru k dalšímu rozvedení. Tato fakta jsou mnohde konstatována, málokde však doložena a především vyložena (což pravím s vědomím, že na vysoké školy už přichází generace vyrůstající v éře *po sametu*). Čtuli – „avšak Milan Lukeš časem ani vůči mně nezapřel svoji povahu“ – táži se, jakou tedy.

Nad některými místy se také, snad právem, dožadují většího sebezpytného úsilí, neboť zde na jedné straně stojí psáno: „*Tak jako tolik pražských i mimopražských intelektuálů jsem i já podepsal v roce 1977 Antichartu.*“ – zatímco na té druhé se dočteme: „*Měl jsem obdiv k statečným vystoupením chartistů.*“

Ukazuje se totiž, že tam, kde se Černý soustřeďuje na hlubší výklad menšího množství fakt, ba kde tato fakta nechává vyrůst v působivý portrét osoby zástupně zde přítomné za mnohé, nabývá jeho text na přesvědčivosti. Jak odpudivě (aniž při tom pozbyvá své vnitřní tragiky) dopadá obraz někdejšího představitele meziválečné avantgardy, jenž se stoupající přízpusobivostí (dovádějící jej možná za války až ku kolaboraci) ztrácí kreativitu a nabývá funkcí – dávnoho soupevníka Burianova prof. Kouřila!

Je-li ovšem Černý silný v negaci (jež nebývá absolutní a usiluje se nalézt alespoň něco, proč bychom si zavrženého mohli také vážít), slabší bývá v líčení toho pozitivního. Raně normalizační čistky zasáhnou nás ale-

spoň množstvím jmen, která měla zmizet z veřejného vědeckého života, obrazu chvil polistopadových však krátí dech nedostatek kritičnosti. – Ukažme si to na portrétu Havlovi, jemuž právě kritičnosti bylo zapotřebí, aby se původní charakteristika neproměnila v hromadění floskulí (byť v nich Černý nedosahuje kýčovitosti Květy Fialové, jež v jednom z rozhovorů nazvala Václava Havla „*beránkem božím, který snímá hříchy světa*“ – mezi Havlem a Kristem je snad přece ještě rozdíl...?): „*Havel nikdy nebyl politický štváč. Působil hlouběji, trvanlivěji, proto i účinněji. Svým myšlením vyzbrojoval lidi do všedních, denních zápasů za lepší svět.*“ – tady se dožadují skutečné analýzy, stejně jako u Havlova díla dramatického (alespoň náznak – žel, dále nerozvedený – odstupů nalezneme na str. 204 při zmínce o udílení čestného doktorátu V. H. na FF UK).

Myslím, že Černého vzpomínání vykazuje rysy textu, jehož autor toho měl příliš mnoho na srdci, ale už se mu nedostávalo klidu ani času, aby letmo nahozenou myšlenku či informaci mohl rozvinout a dotáhnout. Rád bych se třeba dozvěděl více o negativních zjevech předlistopadové literární vědy – prof. Ržoukovi či doc. Bastlové (ostatně polistopadové šefce soukromého gymnázia). Rád bych uslyšel více o běžném provozu na *normalizované* vysoké škole – včetně mezi a možností kontaktů se studenty (ne, že by se v knize neobjevily jednotlivé výjevy – kéž by z nich autor nechal vyrůst příběhy).

Nicméně i v této nezáměrné torzovitosti jde o text důležitý: pro poznání naší nedávné (mnohými zase raději zapomínané) historie. A také jedné významné osobnosti, která čas šedi prožila v takzvané šedé zóně, jejíž barvy se před námi snažila předestříti.

Ivo Harák

INZERCE

TRUTNOVSKÝ LITERÁRNÍ KLUB

vyhlašuje soutěž

TRUTNOVSKÝ DRÁK

Cíl soutěže: Prostřednictvím autorské tvorby aktivovat zájem o svět literatury.

Podmínky účasti: původní – dosud nepublikovaný – autorský text poezie, prózy či dramatu (připojte titul příspěvku, své jméno a příjmení, datum narození, adresu bydliště, telefon, školu a třídu – týká-li se Vás), téma volné (zvláště oceníme nejlepší příspěvky s tématem či motivem Trutnova, jeho symbolů nebo výročí),

maximální rozsah 5 básní
nebo 5 strojopisných stran A4 v případě prózy či dramatu.

Soutěžící budou rozděleni do dvou věkových kategorií:

15–18 let,

19–30 let.

Uzávěrka soutěže a vyhodnocení:

Soutěžní příspěvky zasílejte nejpozději do **31. 8. 2011**

na e-mail: tudrak.tlk@seznam.cz

Slavnostní vyhodnocení soutěže spojené s autorským čtením ukázek oceněných prací proběhne v pátek 21. 10. 2011 ve Staré radnici na Krakonošově náměstí od 17.00 hodin.

Nejlepší práce jednotlivých kategorií v rámci vymezených literárních druhů budou odměněny knižními cenami v hodnotě 500–700 Kč, nejtalentovanější počín roku Cenou Jaroslava Hofmana, a budou publikovány v místním tisku.

Upozornění: Posuzování prací bude probíhat anonymně!!!

Své osobní údaje počínaje jménem proto uvádějte na samostatnou stránku až na úplný závěr svého příspěvku.

Na Vaše umělecké texty se těší Trutnovský literární klub!

Víte, co v sobě
ukrývá Vaše televize?

D-Dur
ČESKÝ ROZHLAS

Klasická hudba v nejvyšší kvalitě přes DVB-T

D-DUR.ROZHLAS.CZ

Vysíláme pro Vás digitálně na internetu, v kabelových sítích a v systémech DVB-T a DVB-S.

Markheim (časopisecky 1884) je diskutabilní odvar ze *Zločinu a trestu* (1866), neúspěšně lapající nit Dickensových vánočních povídek. Titulní hrdina vstupuje na Boží hod z londýnské mlhy do krámu a po rozhovoru odpraví zákeřně majitele. To je ovšem vylíčeno jako až příliš snadná věc – a divadelně a pak vrah překvapivě ustrne s vlastním svědomím – a místo aby hledal peníze a spasil se útekem, zhmotní se mu toto svědomí nahore v domě v podobě dvojníka. Anebo satana?

Nejspíš jde o horší část nitra, která vnímá lidstvo jako námořníky propadlé na prámu kanibalismu, jak se dočítáme. Spáchej i druhou vraždu! vybídně tato Markheima. To je tvá jediná šance. Jen pokud umlčíš ještě služku, co se předčasně vrací Londýnem, nepřijdeš o krk.

To jako ze sna slyší Markheim, ten muž zlhostejnělý životem, který až dosud jen a jen klesal, avšak dojde k odlišnému rozhodnutí. Pokud je má láska k dobru odsouzena k jalovosti, říká, ať aspoň nenávisť nenabude vrchu. A ač si omlouvá dosavadní život a vraždu před Bohem čmsi, o čem nám neřekne, přestává jednat. Podruhé nebudne *dýkou dlouhou jako řeznický nůž*; čeká na služebnou, která se přibližuje vánočními ulicemi jako *šibenice*, a vítá ji na prahu

posledními slovy povídky: „*Měla byste zavolat policii. Zabil jsem vašeho pána.*“ Vydává se tak spravedlnosti, beztak již původně chtěl ukončit hříšný život tímto posledním zločinem – a čteme o *obrech* osudových okolností, kteří ho prý svedli na šikmou plochu, a o tom, že jsme lepší než ono *zakuklení*, které na nás stárnutím narůstá a dusí nás.

Figura Markheima je sice strážena podle Brodieho, ovšem jen napůl. Autor jí přisoudil méně hmotných statků, a ona tudíž rozprodává strýcovy sbírky. Jako diákon však hraje a hazardními spekulacemi přijde na burze o tisíce. A stejně jako Markheim by i radní Brodie nejspíš tvrdil, že přišel koupit dárek pro dámu. Jaký že dárek? Inu, obchodník nabídl zrcátko – a vyvolal tím znechucení. Ale hle, krám je plný zrcadel a zrovna tak zurčí neúprosně odtikavajícími hodinami (jako z Vernova *Mistra Zachariáše*). Zaujme však i zmínka o osudových zásazích přírody, kterými tato poslala v Rusku i samotného Napoleona na kolena, a dickensovská je Markheimova vzpomínka na jarmark v rybářské vsi. Navštívil ho v dětství a vpil se mu do duše obdivným plakátem se slavnými vrahy. *Brownriggova se svým učněm. Manningsovi se zamordovaným hostem. Weare v smrtelném objetí Thurtellově*, konkretizuje Stevenson – a z domu

Doris Eisenburgerová: Hyde vraždí poslance Danverse Carewa

naproti zazní do deště *svěží a útěšný* zpěv dětí u klavíru a *Markheim naslouchal s úsměvem a vytanula mu spousta přiléhavých představ a obrazů: děti jdou do kostela za hláholu vysokých rejstříků varhan, malí naháčí na*

louce u potoka, děti na pasece na ostružinách, děti pouštějí draky k větrné obloze, na níž plují oblaka... Tu se nářev hymnu změnil a on byl zpátky v kostele i v ospalém ovzduší letní neděle a slyšel vysoký, uhlazený hlas farářův (i ta vzpomínka vyloudila jeho úsměv) a viděl ozdobné jakobitské hrobky a v presbyteriu ztemnělý text *Desatera přikázání*, a jak seděl – a zatoulaný v myšlenkách horlivě přebíral klíče, najednou polekaně vyskočil. Obešel ho mráz.

A mráz prý obcházel i Stevensona, když se vracel – po manželčině odsudku – do postele. Takřka beze spánku následující tři dny psal „zachvacován zimnicí“, až sestavil nových třicet tisíc slov. Nelze zjistit, nakolik Fanny Matilda Stevensonová legendu opeptala, ale *Jekyll byl počat, napsán, přepsán a znovu přepsán a vytištěn během deseti týdnů*, napsal později sám její manžel.

K vytištění došlo v lednu 1886 a Británií letěl jako drak další *shilling shocker*, sešit o padesátce stran. Chvilí se nic nedělo, ale vyšla nadšená recenze v *Timesech* a snad i díky ní se stal domnělý brak bestsellerem. Což obnášelo čtyřicet tisíc rozebraných výtisků do půl roku a honorář 350 liber.

Ivo Fencel

VÝROČÍ

Jan Zábrana

*4. 6. 1931 Herálec
†3. 9. 1984 Praha

...

Krajina jako krajka
po létech zežloutne.
Co umím? Tebe plakat
nasládle na loutně.

Vytrácivá, ta prašná
špatný pohřeb zchystá
až si umřem a až nám
změří hloubku místa.

Kapky a kapénky
promočí hlínu chudou.
Budem tak mrtví,

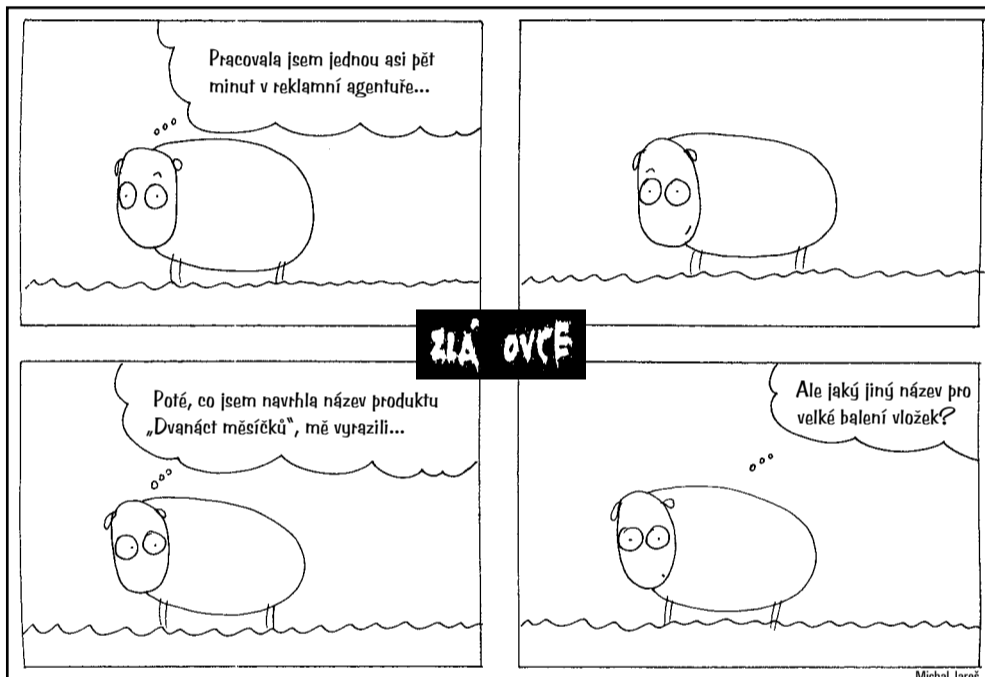
oni tak mrtví
budou

14. října 1953

Nápěvy (Torst, Praha 2007)

Na přelomu května a června si připomínáme ještě tato výročí narození:

27. 5. 1971 Vilma Kadlečková
28. 5. 1921 Věra Bajnarová
28. 5. 1931 Milan Nápravnik
29. 5. 1951 Vlasta Dufková
30. 5. 1861 Alois Škampa
1. 6. 1881 D. J. Kubis
1. 6. 1891 Pavel Fink
1. 6. 1901 Čestmír Vránek
1. 6. 1961 Richard Erml
3. 6. 1801 František Škroup
3. 6. 1921 Miroslav Neumann
4. 6. 1921 Josef Zika
5. 6. 1891 Věra Sojková
5. 6. 1931 Ladislav Dvorský

MEZI ŽÁNRY

Prostranství kolem sochy **Elišky Krásnohorské** (1847–1926) na Karlově náměstí v Praze se řadí mezi místa, kde se Pražané často setkávají, a je tak zahrnuto do každodenního dění v naší metropoli. Velkým neštěstím ale zůstává, že se tento monument zároveň denně potýká s vandalismem a celkově nechutnou atmosférou, která právě zde panuje.

Samotnou Elišku Krásnohorskou jistě netřeba představovat, avšak obeznámit čtenáře s autorkou jejího památníku je navýsost žádoucí. Byla jí Karla Vobišová (1887–1961), první česká sochařka a přední výtvarná umělkyně 1. poloviny 20. století. Spisovatelčin pomník v nadživotní velikosti (220 cm) vytvořila Vobišová z bílého rumunského mramoru roku 1931. Slavnostně odhalen byl počátkem roku následujícího. Krásnohorská je pojednána jako moudrá žena s dobrým srdcem. Její až

antikizující výraz tváře dodává památníku zároveň i vysoce morální rozměr. Kompozici je postava řešena jako ryze jednotný celek, který je v oblasti pod pasem rytmizován pouze pelerínou, z níž vyčnívají ruce spisovatelky držící listy s textem. Sochařka Vobišová se ku prospěchu věci nijak výrazně nezabývala detaily oděvu, jimiž některé pomníky českých velikanů přímo překypují, a nechala tak nerušeně vynít celek hmoty. Příjemnou změnou je rovněž takřka nezatelný podstavec, který spisovatelku jen nepatrně vyvyšuje nad úroveň kolemjdoucích a nese na sobě pouze jméno, protože zevrubného vysvětlování ani patetického piedestalu zde není třeba. Dalšími dvěma momenty dodávajícími soše Krásnohorské i jistou dávku humoru jsou mašlička peleríny a nakročená pravá noha vystupující ze šatů. Vobišová zde díky svému tvůrčímu přístupu plnému nadhledu a lidskosti

foto archiv V. K.

vytvořila živoucí památník jedné z našich nejvýznamnějších spisovatelek, který velice dobře funguje i dnes.

Výtvarný teoretik J. R. Marek se v *Národních listech* 21. 1. 1932 pochvalně vyjadřuje: „*Pomník v krásném, teple zbarveném mramoru je skutečným pomníkem milé spisovatelky se statečným srdcem a neochvějnou důvěrou v lepší příští národa, patří k těm nejpůvodnějším a k nejšťastnějším pomníkům pražským vůbec.*“ A syn sochařky Karel Žák v brožurě *O tvorbě první české sochařky Karly Vobišové z roku 2007* dodává: „*Situování pomníku do prostor Karlova náměstí bylo velice zdařilé, dá se říci, že právě tímto dílem se sochařka u Pražanů nejvíce zpřítomnila.*“ Na tento rok pak připravuje vydání monografie své maminky ku příležitosti padesátého výročí jejího úmrtí. Nezbyvá, než se na knihu těšit.

Vladka Kuchtová

Ročník XXII. Vydává Klub přátel Tvaru. Vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky. Šéfredaktor Lubor Kasal. Redaktoři: Svatava Antoňová, Wanda Heinrichová, Michal Jareš, Božena Správcová (zástupkyně šéfredaktora), Michal Škrabal. Tajemnice Martina Vavřínová. Korektorka Petra Hasmanová. Předseda Klubu přátel Tvaru Pavel Janoušek. Adresa redakce: Na Florenci 3, 110 00 Praha 1, telefon 234 612 398, 234 612 399. E-mail: tvar@ucl.cas.cz. Redakci nevyžádané rukopisy, kresby a fotografie se nevracejí. Grafický návrh Lukáš Pertl. Sazba a zlom programy Adobe® InDesign® CS2 a Adobe® Photoshop® CS2 Lubor Kasal. Tisk Calamarus, s. r. o., Praha. Rozšiřuje A. L. L. Production, spol. s r. o., Mediaservis, a. s., PNS, a. s., Mediaprint-Kapa a redakce. Předplatné ČR: Call Centrum, tel. 234 092 851, fax 234 092 813, e-mail: predplatne@predplatne.cz, http://www.predplatne.cz; redakce Tvaru. Předplatné SR: L. K. Permanent, s. r. o., P. P. č. 4, 834 14 Bratislava, tel. 00421 7 444 537 11, fax 00421 7 443 733 11. Objednávky do zahraničí: A. L. L. Production, spol. s r. o., Hvoždňanská 3-5, Praha 4 a redakce Tvaru. Předplatné může být hrazeno v eurech. Distribuce pro nevidomé: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR - SONS - Na Harfě 9, P. O. Box 2. 190 05 Praha 9, tel. 266 03 87 14, http://www.brailnet.cz

2011/11

www.itvar.cz • MK ČR E 5151 • ISSN 0862-657 X • F 5151 46771 • 30,- Kč • 26. května 2011

tvar
LITERÁRNÍ OBŤYDENÍK